

Usporedba kurikularnih dokumenata za nastavni predmet Prirode i društva u Republici Hrvatskoj i Republici Austriji

Turibak, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:199950>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-01**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

MARTINA TURIBAK

DIPLOMSKI RAD

**USPOREDBA KURIKULARNIH DOKUMENATA
ZA NASTAVNI PREDMET PRIRODE I
DRUŠTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ I
REPUBLICI AUSTRIJI**

Zagreb, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Zagreb)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Martina Turibak

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Usporedba kurikularnih dokumenata za nastavni predmet
Prirode i društva u Republici Hrvatskoj i Republici Austriji

MENTOR: doc. dr. sc. Alena Letina

SUMENTOR: doc. dr. sc. Ana Šenjug Krleža

Zagreb, rujan 2020

Sadržaj

Sažetak	
Summary	
1. Uvod	1
1.1 Posebnosti i značenje i važnost nastavnog predmeta <i>Priroda i društvo</i>	2
1.2 Ishodi učenja i sadržaji nastavnog predmeta <i>Priroda i društvo</i>	3
2. Povijest nastave prirode i društva u Hrvatskoj	3
2.1 Promjene u nastavi prirode i društva u okviru kurikularne reforme u Republici Hrvatskoj.....	5
2.2 Suvremena nastava <i>Prirode i društva</i>	7
2.3. Dosadašnja istraživanja	8
3. Cilj istraživanja	10
4. Problem istraživanja	10
4.1 Osnovne hipoteze.....	10
5. Metode istraživanja	11
6. Rezultati istraživanja i diskusija	12
6.1. Ciljevi učenja nastavnog predmeta, opis predmeta i njegova svrha	12
6.2 Struktura – organizacijska područja kurikularnih dokumenata.....	15
6.2.1 Usporedba koncepata kurikularnih dokumenata u Hrvatskoj i Austriji.....	16
6.3 Sadržajna usporedba kurikularnih dokumenata	18
6.3.1 Sadržajna usporedba prvog i drugog razreda u Hrvatskoj s Osnovnom razinom 1 u Austriji	20
6.3.2 Sadržajna usporedba trećeg i četvrtog razreda u Hrvatskoj s Osnovnom razinom 2 u Austriji.....	31
6.4 Satnica nastave prirodoslovlja u Hrvatskoj i Austriji	42
7. Zaključak	44
8. Literatura	46
Izjava o samostalnoj izradi diplomskog rada	48

Sažetak

Martina Turibak

Usporedba kurikularnih dokumenata za nastavni predmet Prirode i društva u Republici
Hrvatskoj i Republici Austriji

Priroda i društvo interdisciplinaran je nastavni predmet koji integrira znanstvene spoznaje prirodoslovnoga, društveno – humanističkoga i tehničko – informatičkoga područja. To je važan nastavni predmet u svim državama svijeta, no u različitim državama, predmet je različitog nazivlja i strukture, satnica je drugačija, a razlikuju se i neke odrednice njegova sadržaja. Na početku ovoga rada određuje se posebnost i značenje nastavnog predmeta, sadržaji koji su njegov sastavni dio te povijesni razvoj nastave prirode i društva u Hrvatskoj. Nadalje, uspoređeni su kurikularni dokumenti za nastavni predmet Priroda i društvo u Hrvatskoj i Austriji. Pregledom važećih dokumenata načinjena je komparativna analiza. Analiza je pokazala da postoji razlika u broju sati te u strukturi i formi samih dokumenata. Također, napravljena je i analiza predmetnih područja nastavnog predmeta Priroda i društvo u obje države. Analizom odrednica sadržaja može se zaključiti o sličnosti ishoda učenja i sadržaja koji su sastavni dio ovih nastavnih predmeta. Ovim istraživanjem došlo se do novih saznanja koja se mogu koristiti u daljnjem razvoju nastave prirode i društva. Prije svega to se odnosi na razmatranje mogućnosti povećanja satnice nastave prirode i društva koja se kroz povijest sustavno smanjivala, ali i na preuzimanje sadržaja i ishoda učenja koji su sastavni dio austrijskog dokumenta, a u hrvatskome se ne spominju.

Ključne riječi: Priroda i društvo, komparativna analiza, nacionalni kurikulum

Summary

Martina Turibak

Comparison of the curricular documents for the subject Nature and Society in the Republic of Croatia and the Republic of Austria

Nature and Society is an interdisciplinary subject that integrates scientific knowledge of natural sciences, social - humanities and technical – information area. It is an important subject in all countries around the world but in different countries the subject differs in terminology, structure and timetable and also in some determinants of its content. At the beginning of this thesis following characteristics will be explained: specific features and meaning of the subject, contents that are its integral part and the historical development of teaching Nature and Society in Croatia. Furthermore, it will compare the curricular documents for the subject Nature and Society in Croatia and Austria. By reviewing the valid documents a comparative analysis has been made. The analysis showed that there is a difference in the number of hours, structure and in the form of the documents themselves. Also, in both countries an analysis of the subject areas was made for the subject Nature and Society. By analyzing the determinants of the content, it can be concluded that there is similarity of learning outcomes and content that are an integral part of these subject. This research has led to new knowledge that can be used in the further development of teaching Nature and Society. This especially refers to the consideration of the possibility of increasing the hourly rate of teaching Nature and Society, which has been systematically declined throughout history, but also on taking over the content and learning outcomes which are an integral part of the Austrian document, yet there is no mention of them in Croatian document.

Keywords: Nature and Society, comparative analysis, national curriculum

1. Uvod

Priroda i društvo interdisciplinarnan je nastavni predmet koji svoje spoznaje, odnosno sadržaje crpi iz više predmeta, disciplina i znanosti. „Pri interdisciplinarnoj obradi određene teme, problema ili procesa svjesno se primjenjuju sadržaji, načela, vrijednosti i jezik dvaju ili više nastavnih predmeta“ (Jacobs, 2007). Predmet Priroda i društvo crpi svoje ishode učenja i sadržaje iz prirodnih i društvenih znanosti, filozofije i logike te ostalih posebnih sadržaja. Dakle, Priroda i društvo svoje sadržaje crpi iz fizike, kemije, biologije, geografije, povijesti, sociologije, filozofije, logike, prometne kulture, građanskog odgoja i obrazovanja, ekološkog odgoja i obrazovanja i zdravstvenog odgoja (De Zan, 2005, str. 20). Kurikulum za nastavni predmet Prirode i društva za osnovne škole također obuhvaća ishode učenja i sadržaje iz tehničko-informatičkoga područja. Nadalje, Kurikulum za nastavni predmet Prirode i društva objašnjava na koji način navedene znanosti strukturiraju sadržaj nastave Prirode i društva: „Prirodne znanosti uvode učenika u svijet istraživanja i spoznavanja prirode, a društvene i humanističke znanosti u život ljudi i društvene odnose koji se temelje na uvažavanju i prihvaćanju ljudske prirode. Tehničko-informatičko područje uključuje pravilnu, sigurnu i svrsishodnu uporabu različitih oblika tehnologije kao i stjecanje znanja, razvijanje vještina rada i umijeća uporabe tehničkih i informatičkih proizvoda u svakodnevnome životu, radu i učenju te razvijanje spoznaje o gospodarskim i etičkim vrijednostima ljudskoga rada“ (MZO, 2019). Dakle, Priroda i društvo odnosi se gotovo na sve sfere ljudskoga života te učeniku omogućuje spoznavanje njegove neposredne stvarnosti. Osim samog spoznavanja i učenja znanstveno utemeljenih činjenica, učenik se u okviru nastavnog predmeta Prirode i društva uči snalaziti i nositi se sa neposrednom stvarnošću, odnosno prenositi i koristiti znanje naučeno u školi u vlastitu svakodnevnicu. Čak je jedan od najpoznatijih pedagoga u Hrvatskoj S. Basariček u 19. st. za taj nastavni predmet upotrijebio naziv stvarna obuka što upućuje na činjenicu da je zadatak Prirode i društva upoznavanje sa neposrednom stvarnošću. Osim stvarne obuke koristi i naziv zorna obuka čime naglašava načelo zornosti u nastavi (De Zan, 2005, str. 89). Ključni element obrazovanja jest razvijanje učeničkih kompetencija čemu pridonose načela zavičajnosti i životne blizine te načelo zornosti. Osim što sadržaj nastavnog predmeta Priroda i društvo čine mnoge znanosti, sadržaj nastavnog predmeta Prirode i društva korelira i s ostalim nastavnim predmetima. „Sadržaji nastave prirode i društva prirodno se povezuju uz sadržaje nastave hrvatskoga jezika, matematike, likovne, glazbene i tjelesno-zdravstvene kulture“ (De Zan, 2005, str 89). Osim tih predmeta, nastava prirode i društva može se povezati i sa nastavom stranog jezika pa se može zaključiti kako nastava prirode i društva obuhvaća i povezuje sve

nastavne predmete u osnovnoj školi. U sljedećim poglavljima nastavni predmet Priroda i društvo detaljnije će se analizirati na temelju svojih specifičnosti, značenja i ciljeva na primarnom stupnju obrazovanja, ali će se i razmotriti osnovne karakteristike kurikularne reforme u Republici Hrvatskoj i njezin utjecaj na metodičko oblikovanje nastave prirode i društva.

1.1 Posebnosti i značenje i važnost nastavnog predmeta Priroda i društvo

Nastavni predmet Priroda i društvo nastavni je predmet koji je sastavni dio odgojno-obrazovnih sustava različitih zemalja, no njegovo se nazivlje ili struktura djelomično razlikuju. Također, države svijeta nemaju ni istu satnicu predmeta pa se tako može vidjeti da se u Italiji u trećem razredu nastava Prirode i društva sluša 5 sati na tjednoj razini dok su u Hrvatskoj to svega 2 sata tjedno. „Vidljivo je da u svijetu nema jedinstvenog stava o ustroju nastave i nazivlju za nastavu u kojoj učenici od 6. do 11. godine stječu temeljne spoznaje o prirodnom i društvenom okružju“ (De Zan, 2005, str. 40). Nastavni predmet Priroda i društvo pojavio se na našim prostorima 1954. godine pod nazivom upoznavanje prirode i društva. De Zan smatra kako bi se nazivlje predmeta trebalo još mijenjati. Njegov prijedlog su: zavičajna nastava, prirodoslovlje i domovinska nastava (De Zan, 2005, str. 40). U nastavi prirode i društva, ali i u svim ostalim nastavnim predmetima iznimno je važno sadržaj prilagoditi dobi djeteta i njegovim psihofizičkim mogućnostima. Nadalje, važno je poštivati načela nastavnog predmeta Priroda i društvo, a to su načela: zavičajnosti, životne blizine; cjelovitosti sadržaja, primjerenosti opsega sadržaja, dubine i kakvoće sadržaja, promjenjivosti sadržaja te poštivanja interesa učenika. Za uspješan sat Prirode i društva trebala bi se poštivati sva navedena načela. Koja je zapravo svrha i važnost nastave prirode i društva i gdje se ona može očitovati? Vrijednost je vidljiva u činjenici da djeca prije polaska u školu znaju vrlo malo o svojoj neposrednoj stvarnosti, dok se na kraju četvrtog razreda može vidjeti veliki raskorak. De Zan u svojoj Metodici nastave prirode i društva govori o obrazovnoj, odgojnoj i praktičnoj važnosti nastave prirode i društva (De Zan, 2005). Dakle, učenici stječu znanje, odnosno činjenice, ali i razvijaju psihofizičke sposobnosti (govor) i proširuju svoje zanimanje. Što se tiče odgojne strane, De Zan (2005, str. 57) naglašava da nastava prirode i društva „sprečava neprihvatljivo ponašanje mladih: neodgovornost, nerad, agresivnost, pojavu pušenja alkoholizma i droge, onečišćenja radne okoline i okoliša“. Praktična važnost temelji se na uporabi naučenog u svakodnevnome životu.

1.2 Ishodi učenja i sadržaji nastavnog predmeta Priroda i društvo

Sadržaji nastavnog predmeta priroda i društvo nekada su obuhvaćali 22 temeljna pojma koja su utvrđena 1969. istraživanjem B. Jugovića i D. Nole. To su na primjer pojmovi: škola, stan, naselje, prostor, vrijeme, klima, poljoprivreda – biljni svijet, poljoprivreda – životinjski svijet, šuma, trgovina, industrija, rudarstvo, promet, veze, turizam, vode – rijeke, more – pomorstvo, zdravlje, rad, domovina... (De Zan, 2005, str. 69). Važno je naglasiti kako nastava na svim razinama mora biti suvremena. To znači da neki ishodi učenja i sadržaji mogu postati neaktualni i izaći iz nastavnog programa za nastavni predmet Priroda i društvo, a neki sadržaj, odnosno ishod učenja može postati aktualan i postati djelom nastavnog programa. Primjerice pod temeljnim pojmom zdravlje mogu se spominjati zarazne bolesti pa tako se do 2020. nije spominjao korona virus, s obzirom na činjenicu da taj virus nije bio aktualan, no od 2020. korona virus će se sigurno spominjati na nastavi prirode i društva u okviru nastavnih cjelina o održavanju vlastitoga zdravlja. Pri realizaciji nastavnih ishoda i spoznavanja nastavnih sadržaja, učitelji imaju potpunu autonomiju primijeniti različite načine organiziranja rada i učenja uz kombiniranje i grupiranje učenika kako bi što bolje iskoristili njihove potencijale u razredu i osigurali im uspjeh (MZO, 2019). Osim sadržaja koji su propisani u nacionalnim kurikularnim dokumentima, postoji i pojam petominutne nastave Prirode i društva koja se svakako može redovito primjenjivati u nastavi. Petominutna nastava temelji se na prilici da učenici sami, potaknuti svojom znatiželjom ili aktualnim zbivanjima u okruženju, zatraže odgovore na pitanja koja su povezana s nastavom prirode i društva, ali nisu uključena u nastavni plan, odnosno kurikulum. To je zapravo „najkraći tečaj“ prirode i društva, odnosno oko 5-10 minuta u nekom dijelu sata (najčešće na početku ili na samome kraju). Primjerice, sada aktualno, to bi mogao biti kratak razgovor o virusu Covid 19. Nastavni se sadržaji i ishodi učenja prema De Zanu spoznaju i ostvaruju osjetilno, vidom, sluhom, njuhom, opipom, okusom, praktično, a tek potom verbalnim oblicima spoznavanja (živa riječ nastavnika ili tekst) (De Zan, 2005).

2. Povijest nastave prirode i društva u Hrvatskoj

Nastavni predmet Priroda i društvo ne postoji oduvijek, niti se oduvijek baš tako zove. Na početku stvaranja nastavnog predmeta priroda i društvo, u nastavu su se postupno uvodili predmeti poput prirodoslovlja, geografije i povijesti. „Prvi udžbenik iz prirodoslovnih znanosti na hrvatskom jeziku bio je *Naravopisje za porabu gimnazialnih učionica u Hrvatskoj i Slavonii* objavio ga je J. Partaš 1853. godine.“ (De Zan, 2005, str. 40). Za uvođenje nastavnog

predmeta Priroda i društvo zaslužni su F. Rochow i H. Pestalozzi. Oni su je nazivali stvarnom i zornom nastavom. Kao što je već navedeno predmet Priroda i društvo mijenjao je nazivlje tijekom godina. „Najstariji naziv tog nastavnog predmeta u Hrvatskoj potječe od F. Klaića, koji ga je 1858. godine nazvao stvarna obuka, 1862. godine – jezikoslovna i stvarna obuka, a 1866. godine stvarna obuka u pučkoj učionici“ (De Zan, 2005, str. 42). U 20. stoljeću naziv današnje nastave priroda i društvo također se je mijenjao. 1954. naziv je bio Upoznavanje prirode i društva, dok se 1958. godine do trećeg razreda koristio taj naziv, odnosno predmet, a u četvrtom se razredu dijelio na Upoznavanje društva i Upoznavanje prirode. 1972. godine taj predmet je preimenovan u Priroda i društvo te se poučavao od 1. do 4. razreda. Osim nazivlja nastavnog predmeta, kroz godine se mijenjala i satnica. 1954. u prvom i drugom se razredu nastavni predmet poučavao 3 sata, u trećem 4 sata, a u četvrtom razredu 5 sati tjedno. Do 1992. u prva dva razreda učenici su slušali sate prirode i društva po 3 sata tjedno u trećem razredu po 4 sata tjedno, a u četvrtom razredu do 1972. čak 6 sati, što se tada smanjilo na 4 sata. 1992. godine broj sati prirode i društva drastično se smanjio, pa je tako od tada nastava prirode i društva u prvom i drugom razredu zastupljena sa svega 2 školska sata tjedno, a u trećem i četvrtom razredu po 3 sata tjedno. Prema Nastavnom planu i programu iz 2006., satnica Prirode i društva smanjila se u trećem razredu također na dva sata te se to nije promijenilo niti kurikularnom reformom 2019. godine. U sljedećem poglavlju detaljnije će se razraditi aktualne promjene u hrvatskom kurikularnom dokumentu, te promjene razradit će se u odnosu na Nastavni plan i program koji je bio u uporabi posljednjih 20 godina.

2.1 Promjene u nastavi prirode i društva u okviru kurikularne reforme u Republici Hrvatskoj

Tablica 1. Usporedba sastavnica nastavnog kurikulumuma (Bežen, 2008, str.261) te nastavnog plana i programa (Bežen, 2008, str. 253)

Sastavnice Nastavnog kurikulumuma u okviru anglosaksonske obrazovne tradicije	Sastavnice Nastavnog plana i programa
Ciljevi poučavanja/učenja	Nastavna cjelina
Sadržaj poučavanja/učenja	Nastavna tema
Odgojno-obrazovni ishodi učenja	Nastavna jedinica
Uvjeti poučavanja/učenja	
Vrjednovanje rezultata poučavanja/učenja	

U ovom će se poglavlju izložiti ključne promjene koje su sastavni dio kurikularne reforme u RH u odnosu na dosadašnji Nastavni plan i program iz 2006. Prije svega valja naglasiti temeljne razlike između sastavnica nastavnog kurikulumuma i nastavnog plana i programa. Načinjena prema razmatranju Bežena (2008) Tablica 1 prikazuje sastavnice nastavnog kurikulumuma u okviru anglosaksonske obrazovne tradicije te sastavnice nastavnog plana i programa. „U anglosaksonskoj tradiciji pojam kurikulumuma bavi se pitanjima upravljanja na razini odgojno-obrazovne ustanove, a pojam nastavnoga plana u germanskoj tradiciji pruža učitelju mogućnosti razmatranja svog poučavanja i svoje nastave i na razini nastavnog procesa“ (Jukić, 2010, str. 63). Sastavnice nastavnog kurikulumuma su: ciljevi poučavanja/učenja, sadržaj poučavanja/učenja, uvjeti poučavanja/učenja, vjednovanje poučavanja/učenja, dok su sastavnice nastavnog plana i programa: nastavna cjelina, nastavna tema i nastavna jedinica. U Nastavnom planu i programu za osnovnu školu u Republici Hrvatskoj (2006) nastavni je program strukturiran nešto drugačije te su njegove sastavnice: nastavno područje, nastavna tema, ključni pojmovi, i obrazovna postignuća. Sastavnice, odnosno struktura kurikulumuma i nastavnog plana i programa pokazuje da se te dvije vrste dokumenata razlikuju. Temeljne razlike ta dva dokumenta iznio je Bežen u svom djelu „Metodika – znanost o poučavanju nastavnog predmeta“ (2008) gdje govori kako nastavni program najčešće sadrži samo deklarativne ciljeve i sadržaje učenja sažeto izložene pomoću sadržajnih natuknica. Njime se utvrđuju opća načela odgojno-obrazovnog procesa u pojedinoj vrsti škole ili nastavnom predmetu te natuknice sadržaja, tj. onoga „što“ se uči. Kurikulum pak, osim „što“ sadrži i

odgovore na pitanja „zašto“ i „kako“ učiti te sredstva za objektivnu provjeru naučenog i to za svaki nastavni predmet.

Nastavni plan i program za nastavni predmet Prirode i društva iz 2006. godine sastojao se od uvoda, cilja i zadaća nastavnog predmeta Prirode i društva. Nakon toga slijedila je razrada tema za svaki razred posebno. Svaka tema obuhvaćala je naslov, ključne pojmove te definirana obrazovna postignuća. Za svaki razred definirano je od 18 do 26 nastavnih tema. Kurikulum nastavnog predmeta Priroda i društvo za osnovne škole (2019) sasvim je drugačije strukturiran. Obuhvaća svrhu i opis predmeta, čega u Nastavnom planu i programu (2006) nema, odgojno-obrazovnih ciljeva učenja i poučavanja predmeta, strukture, odnosno organizacijskih područja predmetnoga kurikuluma, svako od tih područja detaljno je opisano, a nakon toga se izlažu temeljni ishodi učenja i njihova razrada za svaki razred posebno. Svaki razred više nema tema, obrazovnih postignuća i ključnih pojmova, već su sadržaji podijeljeni u 4 koncepta. To su *Organiziranost svijeta oko nas, Promjene i odnosi, Pojedinač i društvo, Energija i Istraživački pristup*. Svaki od konceptata ima odgojno - obrazovne ishode učenja, razradu ishoda i odgojno – obrazovnih ishoda na razini usvojenosti „dobar“ na kraju razreda. Osim toga predloženi su mogući sadržaji za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda kao i preporuke za ostvarivanje odgojno – obrazovnih ishoda. U Kurikulumu je na početku vidljivo napisana godišnja satnica predmeta, što se u Nastavnom planu i programu može pročitati unutar uvoda. Valja naglasiti kako su sadržaji u Kurikulumu za nastavni predmet Prirode i društva međusobno povezani u koncepte, što dodatno naglašava cjelovitost nastave prirode i društva, a ne može se vidjeti iz Nastavnog plana i programa (2006). Nakon opisa sadržaja za svaki razred, grafički je prikazana zastupljenost pojedinih konceptata u predmetu Priroda i društvo. Na kraju Nastavnog kurikuluma nalazi se primjer razrade odgojno -obrazovnih ishoda u izvedbenome kurikulumu, odnosno grafički je prikazano kako bi izvedbeni kurikulum trebao izgledati. U Nastavnom planu i programu tog dijela nema, kao ni povezanosti s drugim predmetima i međupredmetnim temama (osobni i socijalni razvoj, učiti kako učiti, građanski odgoj i obrazovanje, zdravlje, poduzetništvo, uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije, održivi razvoj). Dio koji u Nastavnom kurikulumu postoji, a u Nastavnom planu i programu ne, jest i dio o učenju i poučavanju predmeta. U tom djelu navedeni su pristupi koji se koriste pri poučavanju. Naglašeno je kako učitelj ima slobodu primijeniti različite načine i pristupe učenja, ovisno o tome što smatra da je potrebno njegovim učenicima. Posebnost Kurikuluma jest u tome što je u njemu naznačeno kako su učenik, učitelj te ciljevi i sadržaj međusobno povezani, dok je, s druge strane, nastavni program samo obvezujuća orijentacija za učitelje ili autore udžbenika.

Nadalje, vrlo su kratko spomenuti učenici s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama (učenici s teškoćama i daroviti učenici). Definirano je kako učitelji trebaju planirati kurikulum usmjeren na učenika te takvim učenicima pristupati individualiziranim/diferenciranim postupcima, ciljevima učenja, prilagoditi im razinu usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda, opseg i dubinu sadržaja učenja, strategije i aktivnosti poučavanja kojima se žele ostvariti postavljeni ciljevi te načine vrednovanja i ocjenjivanja ostvarenih postignuća. U Nastavnom planu i programu individualizirani ili diferencirani pristup nije spomenut. Kao posljednja točka Kurikuluma za nastavni predmet Prirode i društva stoji odlomak o vrednovanju usvojenosti odgojno - obrazovnih ishoda. Postoji vrednovanje za učenje, vrednovanje naučenoga i vrednovanje kao učenje. Poseban naglasak daje se formativnom vrednovanju, a ne sumativnom. Također, određena su dva elementa vrednovanja: usvojenost znanja i istraživačke vještine. U Nastavnom planu i programu nema djela o vrednovanju učenika. Može se zaključiti kako je Kurikulum za nastavni predmet Prirode i društva strukturalno složeniji te obuhvaća komponente koje Nastavni plan i program nije do sada sadržavao. Nadalje, daje se veća autonomija učitelju, naglasak je na učeniku i na primjeni informacijsko – komunikacijske tehnologije. Informacijsko – komunikacijska tehnologija ne spominje se u Nastavnom planu i programu pa je to sada prilagođeno suvremenom načinu života učenika.

2.2 Suvremena nastava Prirode i društva

Suvremeni pristup nastavi prirode i društva u nižim razredima osnove škole stavlja učenika u središte nastavnoga procesa. Upravo zbog ove činjenice, koncept kojemu se pridaje velika pozornost u Kurikulumu za nastavni predmet Prirode i društva za osnovne škole, ali i u drugim nastavnim predmetima jest Istraživački pristup. Istraživački pristup u nastavi prirode i društva važan je jer je zadatak nastavnoga predmeta Priroda i društvo poticati i razvijati ljudsku potrebu za istraživanjem i uočavanjem uzročno-posljedičnih veza u svijetu koji ga okružuje (MZO, 2019). Nadalje, u Kurikulumu za nastavni predmet Prirode i društva stoji kako istraživačkim pristupom učenik razvija vještine koje će kasnije primijeniti u svakodnevnome životu te na temelju kritičkog razmatranja donijeti relevantne odluke. Osim što najnoviji hrvatski kurikularni dokument potiče istraživački pristup i stvaralačko učenje, valja naglasiti kako je tome težio i prethodni dokument, a to je Nastavni plan i program za osnovne škole iz 2006. godine. Valja naglasiti kako u tom dokumentu istraživački pristup ipak nije došao do izražaja, kao što je to došao u Kurikulumu za nastavni predmet Prirode i društva za osnovne škole, iako se u uvodnim dijelovima dokumenta vidi da se preporuča razvoj učeničkih vještina i

sposobnosti, a ne samo stjecanje znanja. U uvodnim dijelovima jasno stoji da „osnovna razina odgoja i obrazovanja odnosi se na poučavanje učenika onim znanjima i na razvijanje onih kompetencija koje će im biti potrebne za obnašanje različitih uloga u odrasloj dobi. Stjecanje znanja u smislu usvajanja brojnih činjenica i generalizacija, samo po sebi nije dostatno čovjeku za život, pa opće obrazovanje podrazumijeva primjenu najdjelotvornijih načina poučavanja onim odgojnoobrazovnim sadržajima koji su temelj za razvijanje intelektualnih, društvenih, estetskih, stvaralačkih, moralnih, tjelesnih i drugih sposobnosti, praktičnih vještina, i odlika osobnosti, kontinuirano prilagođenih razvojnoj dobi učenika i primjerenih učenikovim predznanjima i životnim iskustvima“ (MZOŠ, 2006, str. 10). Dakle, učenik u suvremenoj nastavi, za razliku od one tradicionalne, treba i mora biti u središtu nastavnog procesa. Upravo zbog toga, uloga nastavnika jest odabrati različite suvremene nastavne strategije, metode i oblike rada. Jedna od važnih strategija, kojom se povećava motivacija učenika, je samostalan izbor sadržaja poučavanja gdje učenici sami mogu odabrati sadržaj o kojemu žele saznati više. Nastavni proces mora biti fleksibilan te učitelj mora biti spreman na diferencijaciju i individualizaciju u učenju. To se posebno tiče nadarenih učenika kojima treba biti omogućeno „maksimalno razvijanje produktivno-kreativne nadarenosti te razvijanje metakognitivnih vještina kao što su planiranje, analiza zadataka, smišljanje strategija proučavanja i rada na osobno postavljenom zadatku te iznošenje i uspoređivanje dobivenih rezultata rada pred ostalim učenicima“ (Boras, 2009, str. 46). Suvremena nastava prirode i društva mora, dakle, biti usredotočena na učenika te mu ponuditi i pozivati ga da iskuse bogatstvo svijeta, da traga za vlastitim odgovorima, izazivajući ga tako da razumije složenost procesa čovjek-priroda-društvo (Boras, 2009, str. 46).

2.3. Dosadašnja istraživanja

Brojna su istraživanja vezana uz metodičko-didaktičke pristupe u nastavi Prirode i društva u Republici Hrvatskoj i svijetu. Radovi hrvatskih znanstvenika najviše su usmjereni na analizu promjena nastavnog programa, oblika rada, nastavnih sredstva i nastavnih metoda u nastavi Prirode i društva. Nadalje, hrvatski znanstvenici proučavaju zastupljenost određenih sadržaja u udžbenicima za nastavu prirode i društva. Najvažnije istraživanje nastave prirode i društva te samog predmeta Priroda i društvo u Hrvatskoj obuhvaćeno je u „Metodici nastave prirode i društva“ (2005) Ivana de Zana. Osim što spomenuta Metodika obuhvaća specifičnosti metodike nastave prirode i društva, ona opisuje nastavni predmet Priroda i društvo, njegovu pedagoško-psihološko-didaktičku utemeljenost, opisuje načine uvođenja učenika u

prirodoslovlje, navodi sadržaje učenja u nastavi prirode i društva u određenoj dobi, predlaže nastavne strategije, metode, i oblike rada u nastavi prirode i društva, a nudi i pomoć u pripremi i vrednovanju nastave. Do sada nije provedeno znanstveno istraživanje gdje se detaljno uspoređuje nastava Prirode i društva u Republici Hrvatskoj i Austriji, već se uspoređuju samo neke sastavnice nastave, primjerice satnica nastavnog predmeta koju je spomenuo i De Zan u Metodici nastave prirode i društva. Nažalost, podaci u spomenutom radu su zastarjeli jer je Republika Austrija u međuvremenu objavila novi nastavni plan s novom satnicom predmeta.

Hrvatski su se znanstvenici, kada je riječ o usporedbi nastavnih kurikuluma u europskim državama, više posvetili usporedbi nastave Prirode i društva u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji. Tako je Mirjana Boras (2010) napisala rad: „Komparativna analiza nastavnih planova i programa predmeta prirode i društva u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji“. U tom radu prikazan je pregled nastavnih tema i tematskih sklopova te broja sati u 1., 2., 3. i 4. razredu prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu (2006.) u Republici Hrvatskoj i Nastavnom planu (1998) u Republici Sloveniji. Najvažnija spoznaja proizašla je iz analize broja sati planiranih za realizaciju nastavnih sadržaja u prva tri razreda - u hrvatskom Nastavnom planu i programu (2006) planirano je 105 sati manje za isto vremensko razdoblje kao u Nastavnom planu (1998) u Republici Sloveniji. Nadalje, autorica zaključuje kako je učinjen pomak kojim se nastava prirode i društva nastoji osuvremeniti i više usmjeriti na učenika, no također je potrebno više uvažavati europske suvremene spoznaje i iskustva iz ovoga područja. Kad je riječ o usporedbi nastave prirode i društva u Hrvatskoj i Sloveniji valja spomenuti istraživanja E. Borić (2019) „Uloga domaćih zadaća u Prirodi i društvu u Hrvatskoj i Sloveniji“ te istraživanje S. Pandurić (2014) „Usporedba praktičnih radova nastave Prirode i društva u Hrvatskoj i Sloveniji“. Što se tiče ostalih europskih istraživanja, važno je i istraživanje njemačkog govornog područja, a to je rad autora Burchards, Bogut, Popović, Jurčević i Agić (2016) „Usporedba ishoda učenja za nastavu prirode i društva u nacionalnim kurikulumima Republike Hrvatske i Savezne Republike Njemačke (pokrajine Nordrhein – Westfallen)“. Iz obaju se Nacionalnih kurikuluma na temelju očekivanih ishoda učenja osim znanja očekuje i razvoj sposobnosti, vrijednosti, stavova te odgovornosti za svijet u kojem učenici žive.

3. Cilj istraživanja

Kao što je utvrđeno u prethodnom poglavlju, u Hrvatskoj nedostaje komparativnih analiza kurikulskih dokumenata u području nastave prirode i društva. Budući da je pregledom literature utvrđeno kako postoje razlike u organizaciji obvezne nastave nastavnog predmeta Priroda i društvo u Republici Hrvatskoj i Republici Austriji važno je metodom analize sadržaja utvrditi razlike u strukturi i sadržaju kurikularnih dokumenta vezanih uz ovaj nastavni predmet. Cilj ovog istraživanja je utvrditi postoje li sličnosti i razlike između Predmetnog kurikuluma za nastavni predmet Prirode i društva u Republici Hrvatskoj (2019.) i austrijskog nastavnog plana (Lehrplan, 2011.).

4. Problem istraživanja

Komparacijom obrazovnih dokumenata Republike Hrvatske i Republike Austrije utvrdit će se:

1. Daje li Kurikulum za nastavni predmet Prirode i društva u Hrvatskoj te Nastavni plan i program nastave Prirode i društva (Sachunterricht) u Austriji jasne smjernice o poučavanju, učenju i vrednovanju nastavnog predmeta Priroda i društvo?
2. Postoje li razlike u strukturi Kurikuluma za nastavni predmet Prirode i društva u Hrvatskoj te Nastavnog plan i program nastave Prirode i društva (Sachunterricht) u Austriji?
3. Razlikuju li se navedeni dokumenti prema zadanim ciljevima, odnosno ishodima učenja?
4. Razlikuju li se tematska područja (koncepti) poučavanja ovog nastavnog predmeta?
5. Kakva je zastupljenost broja nastavnih sati Prirode i društva i opterećenja učenika u ovom nastavnom predmetu.

4.1 Osnovne hipoteze

Sukladno postavljenim problemima istraživanja u radu su postavljene sljedeće hipoteze:

1. Predmetni kurikulum Prirode i društva u Hrvatskoj te Nastavni plan i program nastave Prirode i društva (Sachunterricht) u Austriji strukturirani su tako da svi dionici obrazovnog sustava imaju jasne smjernice o poučavanju, učenju i vrednovanju nastavnog predmeta Priroda i društvo.

2. Priroda i društvo kao nastavni predmet u Republici Hrvatskoj i Republici Austriji ne razlikuju se značajno po strukturi nastavnog plana i programa odnosno, predmetnog kurikuluma.
3. Priroda i društvo kao nastavni predmet u Republici Hrvatskoj i Republici Austriji ne razlikuju se značajno po ciljevima i odgojno-obrazovnim ishodima učenja.
4. Priroda i društvo kao nastavni predmet u Republici Hrvatskoj i Republici Austriji ne razlikuju se značajno po konceptima i ulozi u odgojno obrazovnom sustavu.
5. Priroda i društvo kao nastavni predmet u Republici Hrvatskoj i Republici Austriji ne razlikuju se značajno po broju nastavnih sati.

5. Metode istraživanja

Znanstvena metoda koja je korištena u ovom radu je analiza sadržaja, tj. komparativna analiza. „Analiza sadržaja je prvenstveno usmjerena na manifestni sadržaj teksta, znači na sadržaj kako je obznanjen, a rjeđe na latentni sadržaj, odnosno „dublji“ smisao teksta koji se eventualno krije iza formalno obznanjenog sadržaja.“ (Mejovšek, 2008, str.29). Najčešći predmet analize sadržaja su tekstovi iz knjiga, časopisa, novina, dok su u ovome radu predmet istraživanja dva obrazovna dokumenta koja se analiziraju i međusobno uspoređuju. Uspoređivat će se Kurikulum za nastavni predmet Prirode i društva za osnovne škole u Republici Hrvatskoj te Nastavni plan za nastavni predmet „Sachunterricht“ u Republici Austriji. Analiza sadržaja može biti kvalitativna ili kvantitativna. „Kvalitativnom analizom sadržaja otkriva se i bilježi određeni sadržaj te se analiziraju obilježja tog sadržaja, dok kvantitativna analiza, koja se još naziva i frekvencijskom, osim utvrđivanja nazočnosti i obilježja nekog sadržaja kvantitativno iskazuje obujam izrečenog sadržaja („što?“, „kako?“, „koliko?“).“ (Tkalec Verčić, Sinčić Ćorić, Pološki Vokić, 2013, str. 92). Kako bi se dobili najbolji rezultati istraživanja korištena su oba pristupa analizi sadržaja, dakle i kvalitativni i kvantitativni.

Komparativnom analizom sadržaja obuhvaćeni su temeljni dokumenti obrazovanja Republike Hrvatske i Republike Austrije. Analizirat će se Predmetni kurikulum za nastavni predmet Prirode i društva za osnovne škole u Republici Hrvatskoj (MZO, 2019) i Lehrplan für den Sachunterricht u Austriji (Bundesministerium Bildung, Wissenschaft und Forschung, 2011).

6. Rezultati istraživanja i diskusija

Rezultati cjelokupnog istraživanja bit će podijeljeni u nekoliko cjelina koje su postavljene u skladu s ciljem istraživanja. U Republici Hrvatskoj je predmetni kurikulum

podijeljen na razrede od prvog do četvrtog. Za svaki razred zasebno su navedeni odgojno-obrazovni ishodi učenja, razrada ishoda učenja i sadržaji, dok je Lehrplan u Austriji podijeljen na dva dijela: Grundstufe 1 i Grundstufe 2 (osnovni stupanj 1 i osnovni stupanj 2). Upravo zbog toga, rezultati dobiveni tijekom ovog istraživanja predstavljani su na način da se najprije uspoređuju 1. i 2. razred u Hrvatskoj te Grundstufe 1 u Austriji te nakon toga 3. i 4. razred te Grundstufe 2. U poglavlju 4.1 uspoređeni su ciljevi, opis i svrha učenja nastavnog predmeta. U poglavlju 4.2 navedena su strukturna područja oba dokumenta dok je u sljedećim poglavljima naglasak na sadržajnoj analizi dokumenata. U poglavlju 4.5. uspoređena je satnica nastave Prirode i društva u Republici Hrvatskoj i Republici Austriji.

6.1. Ciljevi učenja nastavnog predmeta, opis predmeta i njegova svrha

U Kurikulumu nastavnog predmeta Priroda i društvo za osnovne škole na samom početku jasno su naznačena potpoglavlja: Svrha i opis predmeta, odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja predmeta te struktura, odnosno organizacijska područja predmetnoga kurikuluma. Struktura je nadalje, također, jasno odijeljena. U austrijskom kurikularnom dokumentu postoji samo potpoglavlje „Bildungs-und Lehraufgabe“ i posebni odlomci za organizacijska područja predmeta.

U Predmetnom kurikulumu za nastavni predmet Priroda i društva detaljno je opisana svrha i opis predmeta. „Priroda i društvo interdisciplinarnan je nastavni predmet koji integrira znanstvene spoznaje prirodoslovnoga, društveno-humanističkoga i tehničko-informatičkoga područja.“ (MZOS, 2019). Navodi se kako predmet Priroda i društvo potiče kod učenika radoznalost, želju za učenjem i otkrivanjem svijeta, učenik razvija vještine rada i umijeća uporabe tehničkih i informatičkih proizvoda u svakodnevnome životu, radu i učenju te razvija spoznaje o gospodarskim i etičkim vrijednostima ljudskoga roda. Kao svrha poučavanja predmeta Priroda i društvo navodi se to da predmet usmjerava učenika na:

- „Postavljanje pitanja o prirodi i promjenama koje se zbivaju oko nas
- Otkrivanje povezanosti i međuovisnosti procesa i pojava u prirodnome i društvenome okružju
- Istraživanje i brigu za svijet u kojemu živi
- Spoznavanje sebe i odnosa čovjeka prema drugima i prema okolišu
- Informiranje, kritičko mišljenje i odgovorno djelovanje
- Poštivanje jednakosti i prava svih ljudi te prihvaćanje različitosti.“ (MZO, 2019).

Važno je napomenuti kako se naglašava individualnost učitelja kod izbora sadržaja, odnosno potiče se prilagodba nastave i sadržaja interesima učenika. Važno je da se sustavno stvaraju veze između stečenih spoznaja, vlastitoga iskustva i primjene u svakodnevnome životu. Predmetnim kurikulumom propisano je da se nastavni predmet Priroda i društvo uči i poučava u prva četiri razreda osnovne škole te da je usko povezan međupredmetnim temama s drugim nastavnim temama i područjima kurikuluma.

U austrijskom Planu i programu za nastavu prirodoslovlja (Lehrplan für den Sachunterricht) ne postoji posebno poglavlje/potpoglavlje „Opis i svrha predmeta“ već se u odlomku „Bildungs- und Lehraufgabe“ gdje se nalaze zadaci i ciljevi poučavanja predmeta mogu implicitno uvidjeti svrha i opis predmeta koji su vrlo slični onima u hrvatskom Kurikulumu za nastavni predmet Prirode i društva za osnovne škole. Nastava „Sachunterricht“ treba učenike poticati na zaključivanje o njihovoj posrednoj i neposrednoj stvarnosti. U austrijskom dokumentu također stoji kako se obrazovni sadržaji trebaju prilagoditi iskustvu i doživljajima učenika. Nadalje, kao svrha predmeta eksplicitno stoji: „Nastava primjerena djeci postepeno vodi djecu diferenciranom promatranju i razumijevanju njihovog okruženja i osposobljava ih na svjesno, samostalno i odgovorno djelovanje.“ (BMBWF, 2011). Kao razlika može se navesti kako nigdje ne stoji koliko dugo se taj predmet poučava, odnosno koliko godina i je li povezan s drugim predmetima. U niti jednoj se rečenici ne spominje učitelj, dok se u hrvatskom dokumentu spominje, no vrlo malo i to u kontekstu uloge učitelja u nastavnom procesu. To su primjerice savjeti o tome koji pristup ili metodu učenja koristiti. Može se zaključiti kako oba dokumenta u središte zbivanja stavljaju učenika, ali i to da je hrvatski dokument ipak detaljniji i precizniji kada je riječ o opisu i svrsi predmeta.

Kao što je već navedeno u hrvatskom dokumentu postoji posebno potpoglavlje „Odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja predmeta“. Taj se dio Kurikuluma može usporediti s cijelim dijelom u austrijskom Planu i programu koji govori o odgojno-obrazovnim zadaćama (Bildungs-und Lehraufgabe). Dakle, razlika je u nazivlju. Nešto što je u Hrvatskoj cilj, to je u Austriji zadaća. Kao cilj poučavanja nastave Prirode i društva stoji kako će učenik: spoznati složenost svijeta koji ga okružuje, povezanost čovjeka, društva i prirode u vremenu i prostoru potaknut znatiželjom, vođen vlastitim iskustvima i interesima; razumjeti svoj rast i razvoj u interakciji s drugima i prirodom, razvijati integritet, osobni i nacionalni identitet, oblikujući pozitivan dojam prema sebi, drugima, prirodi i društvu kao cjelini; razvijati istraživačke kompetencije važne za spoznavanje svijeta oko sebe i kompetencije za cjeloživotno učenje; poštivati i uvažavati različitosti, razvijati odgovornost i empatiju prema okruženju; sigurno i

odgovorno koristiti se tehnologijom u svakodnevnome životu; povezati spoznaje iz nastavnoga predmeta Priroda i društvo s drugim nastavnim predmetima i međupredmetnim temama, razvijati inovativnost, kreativnost i otvorenost za nove ideje kako bi aktivno pridonosio održivom razvoju (MZO, 2019). Istovjetno ciljevima u Hrvatskoj, austrijski dokument navodi zadaće, koje vrlo sažeto objedinjuju sve odgojno-obrazovne ciljeve u Hrvatskoj. Austrijski dokument kao važne zadaće navodi kako nastava „Sachunterricht“ treba organizirati nastavne procese tako da sposobnosti i vještine budu uspostavljeni sa znanjima, vrijednostima i stavovima. To znači da učenici trebaju naučiti različite načine rada koji vode ka samostalnom tumačenju neposredne stvarnosti i samostalnom stjecanju znanja. Učenici razvijaju sposobnost samostalno i pragmatično rješavati zadaće i probleme. U austrijskom se dokumentu, baš kao i u hrvatskom, spominju „handlungsorientierte Lernformen“, što znači da pridaju važnost oblicima učenja koji su usmjereni na izvođenje radnji. Nadalje, kao zadaća se spominje i učenje otkrivanjem kao i poticanje projektne nastave. U hrvatskim se ciljevima nastavnog predmeta, ali ni u opisu i svrsi predmeta, ne spominju ni projektna nastava ni učenje otkrivanjem, već se u opisu predmeta spominje isključivo pojam „aktivno učenje“ što se može usporediti sa ova dva spomenuta pojma.

Kada je riječ o leksiku ova dva dokumenta, valja reći kako je hrvatski dokument, što se tiče odgojno-obrazovnih ciljeva, u potpunosti orijentiran na ono što učenici trebaju i to se očituje u uporabi glagola, primjerice: spoznati, razumjeti, poštivati, koristiti, povezati, uvažavati i sl. ... Ovdje svakako treba napomenuti kako Kurikulum kod imenovanja odgojno-obrazovnih ciljeva koristi glagole koji izražavaju aktivnost, dok se u austrijskom dokumentu, kada se navode zadaće nastavnog predmeta, glagoli koriste vrlo rijetko. Razlog vrlo rijetke uporabe aktivnih glagola stoji u činjenici da ni zadaće nisu usmjerene na učenika, već na predmet „Sachunterricht“. Rečenice počinju sa „Der Sachunterricht soll...“ (Prirodoslovlje treba...), što znači da se pozornost pridaje zadaćama nastave i onome što nastava treba razviti kod učenika, a ne potpuno aktivnostima učenika kao što je to u hrvatskom dokumentu. Dakle, u hrvatskom je dokumentu subjekt učenik, dok je u austrijskom dokumentu subjekt nastava, a objekt učenik.

6.2 Struktura – organizacijska područja kurikularnih dokumenata

U izradi kurikularnih dokumenata i u Republici Hrvatskoj i u Republici Austriji primijenjen je konceptualni pristup. *Tablica 2.* prikazuje koja se organizacijska područja, odnosno koncepti nalaze u hrvatskom, a koja u austrijskom dokumentu.

Tablica 2. Organizacijska područja (koncepti) kurikularnih dokumenata u Hrvatskoj i Austriji

Hrvatska	Austrija
Organiziranost svijeta oko nas	Prostor
Promjene i odnosi	Priroda
Pojedinac i društvo	Zajednica
Energija	Tehnologija
Istraživački pristup	Gospodarstvo
	Vrijeme

Predmetni kurikulum za nastavni predmet Prirode i društva podijeljen je na 5 organizacijskih područja, odnosno, koncepata. To su: *Organiziranost svijeta oko nas, Promjene i odnosi, Pojedinac i društvo, Energija, te Istraživački pristup.* Prije pojašnjenja svakog od koncepata, naveden je i razlog korištenja konceptualnog pristupa. „U izradi kurikuluma nastavnoga predmeta Priroda i društvo primijenjen konceptualni pristup kako bi se učenje usmjerilo na povezivanje, razumijevanje i integriranje znanja na različitim kognitivnim razinama uz razvijanje vještina i stavova“ (MZO, 2019.). Dakle, u Kurikulumu za nastavni predmet Prirode i društva za osnovne škole vrlo je opširno objašnjena struktura, odnosno zadaće takve strukture te pritom i sam organizacijski dio. To predstavlja uvod prije pojašnjenja svakog od koncepata. Austrijski Nastavni plan podijeljen je na šest, kako ih nazivaju, područja iskustva i učenja (Erfahrungs- und Lernbereiche). To su Prostor, Priroda, Društvo, Tehnologija, Gospodarstvo i Vrijeme. Baš kao i u hrvatskom dokumentu, svaki je od navedenih područja detaljno opisan. Osim nazivlja organizacijskih područja u oba dokumenta, ono što čini razliku je i činjenica da su u austrijskom dokumentu ta područja jednostavno navedena bez nekog posebnog uvoda i objašnjenja svrhe kao što je to napravljeno u hrvatskom Predmetnom kurikulumu. Dakle,

hrvatski dokument posjeduje kratak uvod o razlozima strukture, dok austrijski dokument ne posjeduje takav uvod, već se odmah kreće na opis svakog od područja. Oba dokumenta jednako opširno opisuju svaki od koncepata, odnosno područja iskustva i učenja.

U sljedećim poglavljima slijedi detaljan opis i usporedba svakog od područja, odnosno koncepata.

6.2.1 Usporedba koncepata kurikularnih dokumenata u Hrvatskoj i Austriji

Hrvatski Predmetni kurikulum ima 5 organizacijskih područja odnosno koncepta, dok austrijski kurikularni dokument ima 1 područje više, dakle 6 područja iskustva i učenja. Na temelju 5 hrvatskih koncepta usporedit će se 6 austrijskih.

Prvi koncept koji se opisuje u Predmetnom kurikulumu je *Organiziranost svijeta oko nas*. Navedeno je kako je svijet oko nas organiziran kao sklad prirodnih i društvenih sustava. Ovaj koncept obuhvaća živu i neživu prirodu, zajednice živih bića, čovjeka u društvenim zajednicama, životni prostor ljudi (naselja), stanovništvo, gospodarske djelatnosti kao i vremenska organizacija. Uspoređujući sa austrijskim dokumentom može se zaključiti da se u hrvatskom konceptu „Organiziranost svijeta oko nas“ mogu uvidjeti dijelovi 5 područja austrijskog dokumenta, a to su: Prostor, Priroda, Društvo, Gospodarstvo i Vrijeme.

Hrvatski koncept „Promjene i odnosi“ odnosi se na promjene i odnosima u prostoru, vremenu i prirodi. Unutar ovog koncepta analiziraju se pojave u prirodi poput kruženja vode u prirodi, izmjene dana i noći, godišnjih doba. Nadalje, ističu se odnosi čovjeka i svih drugih organizama na Zemlji, međuodnos ljudi, naselja i gospodarskih djelatnosti. Ovim konceptom se isprepliću ponovno područja učenja i iskustva iz austrijskog dokumenta, a to su: Prostor, Priroda, Društvo, Gospodarstvo i Vrijeme.

Koncept „Pojedinac i društvo“ bavi se čovjekom i zajednicama u kojima se čovjek nalazi. Prije svega to je obitelj kao temeljna zajednica u kojoj čovjek stječe iskustva i pripadajući joj, izgrađuje identitet. Ovdje su naglasak pravila ponašanja važne za pojedinca osobno kao i za njegov suživot s drugima. Spominje se jezik, kultura tradicija, ali i građanska, kulturna, etička, ekološka i zdravstvena svijest. Naglasak je na stvaranju identiteta, upoznavanju domovine, jezika i kulturne baštine. Ovaj se koncept može poistovjetiti s austrijskim područjem iskustva i učenja Zajednica, ali povezanosti ima i s područjima: Priroda, Prostor i Vrijeme. Područja Gospodarstvo i Tehnologija ne ulaze u ovaj koncept.

Četvrti koncept u Predmetnom kurikulumu je Energija. Ovaj se koncept odnosi na različite oblike i izvore energije te na njezinu svrhu. Ovaj se koncept jedini može povezati s područjem iskustva i učenja „Tehnologija“ u austrijskom dokumentu. Važno je napomenuti da se u hrvatskim opisima koncepata, tehnika, odnosno mediji, zapravo uopće ne spominje. Mediji se spominju u odgojno-obrazovnim ciljevima: „Učenik će se sigurno i odgovorno koristiti tehnologijom u svakodnevnome životu, kao i informacijsko-komunikacijskom tehnologijom za pristup, prikupljanje, obradu i prezentaciju materijala“ (MZO, 2019). Dakle, cilj je koristiti se tehnologijom, ali strukturno to nije odijeljeno kao što je to napravljano u austrijskom dokumentu.

Posljednji, peti koncept, je Istraživački pristup. Već sam kod koncepta „A.B.C.D.“ označava kako taj koncept objedinjuje sve već navedene koncepte. Istraživački pristup temelji se na razvijanju vještina učenika koje će on kasnije primjenjivati u svakodnevici. „Istraživački pristup pridonosi razvijanju znatiželje, kreativnosti, vještina promatranja, uspoređivanja, razvrstavanja, postavljanja pitanja, predviđanja, analiziranja, generaliziranja, vrednovanja, komuniciranja, prikupljanja informacija i slično“ (MZO, 2019). Istraživački pristup kao zaseban koncept ne može se pronaći u austrijskom dokumentu, no valja naglasiti kako je on implementiran u sva austrijska područja iskustva i učenja na način da se u svim područjima potiče istraživanje, povezivanje, uspoređivanje...

Može se zaključiti kako se hrvatski koncepti međusobno isprepliću, odnosno povezuju te da se iste teme nalaze u više koncepata. „Koncepti se međusobno prožimaju pružajući učeniku mogućnost da različitim sadržajima i aktivnostima u svakom razredu neprestano nadograđuje njihovo razumijevanje“ (MZO, 2019). Primjerice tema Obitelj povezuje se s konceptom Pojedinaac i društvo, Promjene i odnosi, Organiziranost svijeta oko nas, a može se povezati s Konceptom Energija na način da učenik spozna kako koristiti, ali i štedjeti energiju u obitelji. Dakle, koncepti nadograđuju sadržaje i pomažu učenicima pri razumijevanju. „Svaki od koncepata u sebi integrira više različitih nižih razina koje su ključne za razumijevanje cjeline“ (MZO, 2019). Što se tiče austrijskih područja učenja i iskustva, ona nisu međusobno povezana kao što je to napravljeno u Predmetnom kurikulumu, već su to zapravo tematska područja. Primjerice u području „Društvo“ ishodi i sadržaji učenja su: doživjeti razred kao novu zajednicu, suživot u različitim zajednicama i upoznati sebe i druge, dok se na prvi pogled ti sadržaji ne mogu povezati s nekom drugim područjem. To dakako nije točno. Sadržaji se međusobno povezuju i nadograđuju, ali su u austrijskom kurikularnom dokumentu navedena

samo područja, sadržaji te mogući ishodi pri obradi sadržaja, a učitelji sami određuju s kojim će područjem kako i kada povezati određeni sadržaj.

Valja naglasiti kako oba dokumenta potiču samostalnost i aktivnost učenika kao i istraživačko i iskustveno učenje. To se da naslutiti već u hrvatskom opisu koncepata. „Istraživačkim pristupom učenik razvija vještine koje će kasnije primijeniti i u svakodnevnome životu te na temelju kritičkoga razmatranja valjanih dokaza i argumenata donositi relevantne odluke“ (MZO, 2019). Iako austrijski dokument nema opis i objašnjenje područja, to da svako područje teži ka istraživačkom pristupu učenja može se vidjeti već pri početku čitanja svakog od područja. Primjerice pri čitanju iskustvenog i područja učenja „Društvo“ piše: „pronaći, prihvatiti i poštivati pravila suživota s drugim ljudima“ (BMBWF, 2011). Dakle učenici sami moraju spoznati, odnosno doći do zaključka i pronaći koja su to pravila za suživot s drugim ljudima, prihvatiti ta pravila, ali i primjenjivati ih u svakodnevnome životu. Može se reći da oba dokumenta imaju iste ciljeve i ishode, ali strukturno drugačije podijeljene. Austrijski Nastavni plan konceptualno je bliži hrvatskom Planu i programu iz 2006. godine, nego Predmetnom kurikulumu iz 2019. Ipak, zajednička stavka im je podijeljenost u 4, odnosno 6 područja čega nema u hrvatskom starijem kurikulumnom dokumentu.

U ovom radu, do sada, bila su istraživana strukturna obilježja dvaju dokumenata, no u sljedećim poglavljima naglasak će biti na sadržajnoj usporedbi kurikulumnih dokumenata, odnosno na tome, usvajaju li učenici u Austriji isti sadržaj kao i učenici u Hrvatskoj.

6.3 Sadržajna usporedba kurikulumnih dokumenata

Kurikulum za nastavni predmet Prirode i društva za osnovne škole podijeljen je na 4 razreda. Za svaki su razred ishodi učenja posebno odijeljeni te je za svaki razred propisan godišnji broj sati. Nadalje, svaki se razred sastoji od četiri, već navedena, organizacijska područja: organiziranost svijeta oko nas, promjene i odnosi, pojedinac i društvo te energija koji su tablično prikazani. Unutar svakog koncepta u tablicama navedeni su odgojno-obrazovni ishodi, razrada ishoda i sadržaji te odgojno-obrazovni ishodi na razini usvojenosti „dobar“ na kraju razreda. Ostale razine usvojenosti (zadovoljavajuća, vrlo dobra i iznimna) navode se u metodičkome priručniku predmetnoga kurikuluma. Odgojno-obrazovni ishodi nalaze se u lijevom stupcu tablice. Svaki odgojno-obrazovni ishod ima svoju šifru. Primjerice: PID OŠ A.1.1. Učenik uspoređuje organiziranost u prirodi opažajući neposredni okoliš. Valja naglasiti kako svaki odgojno-obrazovni ishod započinje subjektom „učenik“. Dakle, učenik je u središtu

zbivanja. Nakon subjekta dolazi aktivni glagol, primjerice: prepoznati, uspoređivati, objasniti, kojim se naglašava aktivno sudjelovanje učenika u realizaciji navedenih ishoda učenja. U sredini tablice nalazi se razrada ishoda učenja. Razrada ishoda učenja također je temeljena na uporabi aktivnih glagola te upućuje na sadržaj koji je važno proučiti kako bi se ishodi ostvarili. U trećem, odnosno zadnjem stupcu tablice nalazi se opis razine usvojenosti „dobar“ na kraju razreda.

Austrijski kurikularni dokument podijeljen je na Grundstufe 1 i Grundstufe 2, odnosno na osnovnu razinu 1 i osnovnu razinu 2. Grundstufe 1 obuhvaća 1. i 2. razred osnovne škole, a Grundstufe 2 obuhvaća 3. i 4. razred osnovne škole. Svaka osnovna razina također je podijeljena na područja kao što je to napravljeno u hrvatskom dokumentu. Područja nisu opisana unutar tablica, ali se ipak nalaze u dva stupca. U prvom stupcu, odnosno s lijeve strane nalaze se mogući sadržaji, odnosno nazivi tema ili cjelina. To ne možemo nazvati ishodima učenja zato jer se te nastavne cjeline vrlo rijetko opisuju aktivnim glagolima te ti iskazi ne izražavaju što učenik treba znati, razumjeti ili pokazati na kraju nekog obrazovnog razdoblja. Teme se vrlo često opisuju glagolskim imenicama, primjerice: zajedničko življenje, ponašanje itd. U drugom se stupcu nalazi nešto što se može usporediti s razradom ishoda. Dakle, pokraj određene nastavne cjeline nalaze se ciljevi, odnosno sadržaji koje se trebaju usvojiti te je to opisano aktivnim glagolima. Primjerice: „Znati i imenovati neke biljke i životinje“ (BMBWF, 2011). Valja napomenuti kako razrada nije temeljita i ne nudi gotove sadržaje koji se trebaju/moraju usvojiti već je okvir po kojem se učitelji orijentiraju.

U austrijskom Planu i programu ne piše satnica predmeta kao što to piše u hrvatskom dokumentu. U Predmetnom kurikulumu sve je opisano aktivnim glagolima, dok se u austrijskom dokumentu miješaju aktivni glagoli sa glagolskim imenicama. Hrvatski dokument potiče aktivnost učenika što se naglašava upotrebom subjekta „učenik“, dok to u austrijskom dokumentu ne postoji. Riječ učenik se ne spominje, kao ni učitelj. Cjeline i razrada cjelina napisani su u natuknicama s glagolom u infinitivu bez subjekta. Primjerice: „Steći znanje o ljudskom tijelu.“ Unutar svakog područja, odnosno razine, nigdje se ne spominje što učenik treba znati na nekoj od razina kao što je to napravljeno u hrvatskom kurikularnom dokumentu iz 2019. Austrijski Lehrplan može se bolje usporediti s hrvatskim Planom i programom koji je stupio na snagu 2006. i koji je zamijenjen Kurikulumom za nastavni predmet Prirode i društva za osnovne škole. Sličniji su zbog toga što se hrvatski Plan i program također sastoji od cjelina i obrazovnih postignuća koja su najsličnija onome što se razrađuje i prikazuje u austrijskom dokumentu Lehrplan. Hrvatski Plan i program ima i ključne pojmove dok austrijski to nema pa

se samim time ipak daje veća autonomija učiteljima i učenicima što je vrlo blisko sa sadašnjim Kurikulumom za nastavni predmet Prirode i društva.

S obzirom da je austrijski dokument podijeljen na 2 dijela, osnovnu razinu 1 i osnovnu razinu 2, u daljnjoj analizi uspoređivat će se austrijska osnovna razina 1 s prvim i drugim razredom u Hrvatskoj, a osnovna razina 2 uspoređivat će se s trećim i četvrtim razredom.

6.3.1 Sadržajna usporedba prvog i drugog razreda u Hrvatskoj s Osnovnom razinom 1 u Austriji

Tablica 3., Tablica 4., Tablica 5., Tablica 6., Tablica 7. i Tablica 8. prikazuju sadržajnu usporedbu Područja učenja i iskustva Zajednica, Prostor, Priroda, Tehnologija, Gospodarstvo i Vrijeme iz austrijskog kurikularnog dokumenta s hrvatskim *odgojno-obrazovnim ishodima u 1. i 2. razredu*

Tablica 3. Sadržajna usporedba Područja učenja i iskustva Zajednica (Osnovna razina 1) s *odgojno-obrazovnim ishodima u 1. i 2. razredu*

	Hrvatska	Austrija
Raz.	Kurikulum	Nastavni plan za osnovnu školu (1.-2. razred)
1.	<p>A.Organiziranost svijeta oko nas</p> <p>PID OŠ A.1.3.</p> <p>Uspoređuje organizaciju doma i škole (članovi obitelji, djelatnici u školi, radni prostor, prostorije).</p> <p>Opisuje organiziranost zajednice u svome okružju te prepoznaje važnost pravila za njezino djelovanje.</p> <p>Uspoređuje pravila u domu i školi.</p> <p>Opisuje svoje dužnosti u zajednicama kojima pripada.</p> <p>C.Pojedinac i društvo</p> <p>PID OŠ C.1.1.</p> <p>Prepoznaje svoju posebnost i vrijednosti kao i posebnost i vrijednosti drugih osoba i zajednica kojima pripada.</p> <p>Otkriva svoju ulogu u zajednici i povezanost s ostalim članovima s kojima je povezan događajima, interesima, vrijednostima.</p>	<p>Erfahrungs-und Lernbereich Gemeinschaft-Iskustveno područje i područje učenja: Zajednica</p> <p>Die Schulklasse als neue Gemeinschaft erleben – doživjeti razred kao novu zajednicu</p> <p>Das Zusammenleben in verschiedenen Gemeinschaften - zajednički život u različitim zajednicama</p> <p>Sich selbst und andere kennen lernen- upoznati sebe i druge</p>

	<p>Zaključuje o svome ponašanju, odnosu i postupcima prema drugima i promišlja o utjecaju tih postupaka na druge.</p> <p>Zaključuje o utjecaju pojedinca i zajednice na njegovu osobnost i ponašanje.</p> <p style="text-align: center;">PID OŠ C.1.2.</p> <p>Upoznaje prava djece i razgovara o njima.</p> <p>Primjenjuje pravila, obavlja dužnosti te poznaje posljedice za njihovo nepoštivanje u razrednoj zajednici i školi.</p> <p>Obavlja dužnosti i pomaže u obitelji te preuzima odgovornost.</p> <p>Prepoznaje svoju posebnost i vrijednost kao i posebnosti i vrijednosti drugih osoba i zajednica kojima pripada te uočava važnost različitosti i ravnopravnosti.</p> <p>Otkriva svoju ulogu u zajednici, povezanost s ostalim članovima s kojima je povezan događajima, interesima, vrijednostima.</p> <p>Ponaša se u skladu s pravima djece i razgovara o njima.</p> <p>Uvažava različitosti u svome okružju.</p> <p>Ponaša se odgovorno u domu, školi, javnim mjestima, prometu, prema svome zdravlju i okolišu.</p>	
2.	<p style="text-align: center;">A.Organiziranost svijeta oko nas</p> <p style="text-align: center;">PID OŠ A.2.3.</p> <p>Navodi članove uže i šire obitelji te prikazuje organiziranost obiteljske zajednice.</p> <p>Spoznaje organiziranost zajednice u svome okružju te važnost pravila za njezino djelovanje.</p> <p style="text-align: center;">C.Pojedinac i društvo</p> <p style="text-align: center;">PID OŠ C.2.1.</p> <p>Razvija spoznaju o sebi u odnosu na druge i objašnjava ulogu pojedinca i zajednice na osobni razvoj.</p> <p>Objašnjava i raspravlja o različitim ulogama pojedinaca u zajednicama te povezanosti zajednice prema događajima, interesima, vrijednostima.</p> <p>Promišlja o utjecaju zajednice na pojedinca i obratno.</p>	

<p>Opisuje i postavlja pitanja povezana s povijesnom, kulturnom i prirodnom baštinom svoga mjesta.</p> <p>Navodi primjere i objašnjava načine zaštite i očuvanja prirodne, kulturne i povijesne baštine.</p> <p>Sudjeluje i predlaže načine obilježavanja događaja i blagdana.</p> <p style="text-align: center;">PID OŠ C.2.2.</p> <p>Dogovara se i raspravlja o pravilima i dužnostima te posljedicama zbog njihova nepoštivanja.</p> <p>Ispunjava dužnosti i pomaže.</p> <p>Raspravlja o pravima djece.</p> <p>Predlaže načine rješavanja problema.</p> <p>Preuzima odgovornost za svoje ponašanje.</p> <p style="text-align: center;">PID OŠ C.2.3.</p> <p>Opisuje svoju ulogu i utjecaj zajednice i okoliša na djelatnost ljudi u neposrednoj okolini.</p>	
---	--

U Tablici 3 uspoređeno je područje iskustva i učenja *Zajednica* sa hrvatskim odgojno-obrazovnim ishodima učenja. U tablici se može još jednom vidjeti kako austrijski Plan i program u svojim područjima iskustva i učenja prikazuje sadržaje i aktivnosti koje učenici trebaju savladati. Hrvatski predmetni Kurikulum sadrži ishode učenja unutar koncepata pa se može zaključiti kako jednom sadržaju pripada više koncepata. U slučaju austrijskog područja *Zajednica*, može se primijetiti kako to područje i u 1. i u 2. razredu obuhvaća ishode učenja iz koncepata *Organiziranost svijeta oko nas* i *Pojedinac i društvo*. Koncepti *Promjene i odnosi* i *Energija* ne obuhvaćaju sadržaje iz područja *Zajednica*. U austrijskom se dokumentu u području iskustva i učenja *Zajednica* spominju sljedeći sadržaji: igre za poboljšanje komunikacije, opaziti svoje ponašanje i ulogu prema drugima, opisati i predstaviti sebe i druge, opisati svoje osjećaje i raspoloženje u određenim situacijama, ponašanje prema mogućoj prijevari ili nasilju. Valja naglasiti da se ti sadržaji i ishodi učenja u hrvatskom dokumentu ne spominju. Ti sadržaji ne spominju se u nastavi Prirode i društva, već se obrađuju na satima materinskog jezika te u okviru međupredmetne teme „Osobni i socijalni razvoj“. Ono što se u hrvatskom dokumentu spominje u svakom konceptu i gotovo pokraj svakog ishoda jest uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije. Primjerice, u razradi ishoda često stoji: „Koristi se, odgovorno i sigurno, IKT-om uz učiteljevu pomoć“ (MZO, 2019). Kao peti koncept u

Predmetnom Kurikulumu stoji Istraživački pristup. Taj koncept objedinjuje sva četiri koncepta i vrijedi za sve koncepte. On se može primijeniti u svim temama, odnosno vrijedi za sva područja pa tako i za područje „Zajednica“. Ishod glasi: „Učenik uz usmjeravanje opisuje i predstavlja rezultate promatranja prirode, prirodnih ili društvenih pojava u neposrednome okruženju i koristi se različitim izvorima informacijama“ (MZO, 2019). U austrijskom se dokumentu u području „Zajednica“ istraživanje, odnosno istraživački pristup ne spominje.

Tablica 4. Sadržajna usporedba područja učenja i iskustva Priroda (Osnovna razina 1) s odgojno-obrazovnim ishodima u 1. i 2. razredu

	Hrvatska	Austrija
Raz.	Kurikulum	Nastavni plan za osnovnu školu (1.-2. razred)
1.	<p>A.Organiziranost svijeta oko nas</p> <p>PID OŠ A.1.1.</p> <p>Uočava red u prirodi na primjeru biljaka, životinja i ljudi.</p> <p>Uspoređuje obilježja živoga, svojstva neživoga u neposrednome okolišu.</p> <p>Imenuje i razlikuje tvari u svome okruženju.</p> <p>Razlikuje svojstva tvari koja istražuje svojim osjetilima.</p> <p>Otkriva da se tvari mogu miješati te osjetilima istražuje njihova nova svojstva.</p> <p>Razvrstava bića, tvari i pojave u skupine primjenom određenoga kriterija objašnjavajući sličnosti i razlike među njima.</p> <p>Imenuje dijelove svoga tijela i prepoznaje razlike između djevojčice i dječaka.</p> <p>Navodi dnevne obroke i primjereredovitoga održavanja osobne čistoće i tjelovježbe povezujući s očuvanjem zdravlja.</p> <p>B. Promjene i odnosi</p> <p>PID OŠ B.1.1.</p> <p>Opisuje vremenske prilike, rast i razvoj biljke, svoj rast i razvoj.</p> <p>Povezuje izmjenu dana i noći i godišnjih doba s promjenama u životu biljaka, životinja i ljudi.</p>	<p>Erfahrungs-und Lernbereich Natur- Iskustveno područje i područje učenja: Priroda</p> <p>Životni procesi i biološki odnosi (Lebensvorgänge und biologische Zusammenhänge):</p> <ul style="list-style-type: none"> - susret s prirodom, pritom naučiti osnovne specifične načine rada i vještine - steći osnovni uvid u životne procese i biološke procese <p>Raznolikost oblika u prirodi</p> <ul style="list-style-type: none"> - susret s prirodom, pritom naučiti osnovne specifične načine rada i vještine - steći osnovno formalno znanje o biljkama i životinjama <p>Odgovorno ponašanje prema prirodi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumjeti vezu čovjeka i prirode - postepeno prepoznati vlastitu odgovornost prema prirodi <p>Čovjek: Tijelo i zdravlje</p> <ul style="list-style-type: none"> - steći znanje o ljudskom tijelu - prepoznati značenje ljudskoga zdravlja i svjesno započeti zdrav način ponašanja - steći elementarno znanje i pozitivan stav o ljudskoj seksualnosti

	<p>Promatra i predviđa promjene u prirodi u neposrednome okolišu.</p> <p>Brine se za očuvanje osobnoga zdravlja i okružja u kojemu živi i boravi.</p>	
2.	<p>A. Organiziranost svijeta oko nas</p> <p>PID OŠ A.2.1.</p> <p>Razvrstava biljke i životinje iz svoga okoliša u skupine prema kriteriju koji ih povezuje i objašnjava sličnosti i razlike.</p> <p>Ispituje osjetilima i prepoznaje svojstva tvari.</p> <p>Objašnjava važnost organiziranja /razvrstavanja otpadnih tvari u okolišu, razlikuje otpad i smeće te razvrstava otpad.</p> <p>Povezuje vremenske pojave s godišnjim dobima.</p> <p>Istražuje načine brige za zdravlje.</p> <p>Istražuje povezanost raznolike i redovite prehrane sa zdravljem.</p> <p>Određuje i opisuje ulogu osnovnih dijelova tijela.</p> <p>B. Promjene i odnosi</p> <p>PID OŠ B.2.1.</p> <p>Opisuje važnost tjelesne aktivnosti, prehrane i odmora za razvoj svoga tijela i zdravlje.</p> <p>Brine se za očuvanje osobnoga zdravlja.</p> <p>Brine se za okružje u kojemu živi i boravi.</p> <p>Razdvaja otpad i smeće, razvrstava otpad.</p> <p>Prepoznaje zvučno i svjetlosno onečišćenje okoliša.</p> <p>PID OŠ B.2.2.</p> <p>Prepoznaje promjene u prirodi unutar godišnjega doba: uspoređuje duljinu dana i noći, početak i kraj određenoga godišnjeg doba, promjene u životu biljaka i životinja i rad ljudi.</p> <p>Prati promjene i bilježi ih u kalendar prirode.</p> <p>C. Pojedinac i društvo</p> <p>PID OŠ C.2.3.</p> <p>Povezuje djelatnosti ljudi s okolišem.</p> <p>Opisuje ulogu i utjecaj zajednice i okoliša na djelatnost ljudi u neposrednoj okolini.</p> <p>D. Energija</p>	

PID OŠ D.2.1.	Povezuje hranu i prehranu s opskrbom tijela energijom ukazujući na važnost pravilne prehrane za zdravlje čovjeka.
---------------	---

U Tablici 4 uspoređeno je područje iskustva i učenja *Priroda* sa hrvatskim odgojno-obrazovnim ishodima. U prvom se razredu područje učenja i iskustva *Priroda* može vidjeti u konceptima *Organiziranost svijeta oko nas* i u konceptu *Promjene i odnosi*. *Priroda* se ne spominje prvom razredu u konceptu *Energija* te *Pojedinac i društvo*. U drugom se razredu *Priroda* spominje u svim konceptima kao i u ishodu učenja istraživačkog pristupa. Razlika između sadržaja koji usvajaju učenici u Hrvatskoj i Austriji jest sadržaj građe biljaka i životinja te progovaranje o ljudskoj seksualnosti. Ti sadržaji u Hrvatskoj se usvajaju u starijim dobnim skupinama.

Tablica 5. Sadržajna usporedba Područja učenja i iskustva Prostor (Osnovna razina 1) s odgojno-obrazovnim ishodima u 1. i 2. razredu

	Hrvatska	Austrija
Raz.	Kurikulum	Nastavni plan za osnovnu školu (1.-2. razred)
1.	<p>B. Promjene i odnosi</p> <p>PID OŠ B.1.3.</p> <p>Snalazi se u neposrednome okružju doma i škole uz poštivanje i primjenu prometnih pravila.</p> <p>Istražuje vlastiti položaj, položaj druge osobe i položaj predmeta u prostornim odnosima u učionici i izvan učionice.</p> <p>Prepoznaje, razlikuje i primjenjuje odnose: gore-dolje, naprijed-natrag, ispred-iza, lijevo-desno, unutar-izvan, ispod-iznad.</p> <p>Uočava promjenjivost prostornih odnosamijenjajući položaje u prostoru.</p>	<p>Erfahrungs-und Lernbereich Raum- Iskustveno područje i područje učenja prostor</p> <p>Upoznati neposrednu sredinu, u njoj se snalaziti i shvatiti orijentaciju.</p> <p>Imenovati jednostavna geografska obilježja u bližem okruženju.</p>
2.	<p>A.Organiziranost svijeta oko nas</p> <p>PID OŠ A.2.3.</p> <p>Opisuje što čini mjesto u kojemu živi te gdje se što nalazi i kako je organizirano.</p>	

<p>Opisuje važnost organizacije prometa u svome okružju.</p> <p>B. Promjene i odnosi</p> <p style="text-align: center;">PID OŠ B.2.4.</p> <p>Snalazi se u neposrednome okružju prema objektima i dijelovima prirode.</p> <p>Opisuje objekte i dijelove prirode prema kojima se snalazi u prostoru.</p> <p>Prikazuje objekte i dijelove prirode u međusobnom odnosu.</p> <p>Izrađuje i provjerava skicu kretanja.</p>	
---	--

U Tablici 5 uspoređeno je područje iskustva i učenja *Prostor* sa hrvatskim odgojno-obrazovnim ishodom učenja. To područje iskustva i učenja spominje se i u prvom i u drugom razredu u konceptima *Organiziranost svijeta oko nas* te *Promjene i odnosi*. Područje prostora ne spominje se u ostalim konceptima. U tom području naglasak se daje orijentaciji u prirodi, odnosno snalaženju u prostoru. Može se zaključiti da se prostor i u Hrvatskoj i u Austriji usvaja uz pomoć istih ili sličnih sadržaja. Naglasak je na samostalnom radu, zaključivanju, promatranju neposredne stvarnosti te na samostalnoj izradi modela.

Tablica 6. Sadržajna usporedba područja učenja i iskustva Vrijeme (Osnovna razina 1) s odgojno-obrazovnim ishodom u 1. i 2. razredu

	Hrvatska	Austrija
Raz.	Kurikulum	Nastavni plan za osnovnu školu (1.-2. razred)
1.	<p>A. Organiziranost svijeta oko nas</p> <p style="text-align: center;">PID OŠ A.1.2.</p> <p>Određuje i imenuje doba dana, dane u tjednu i godišnja doba opažajući organiziranost vremena.</p> <p>Prikazuje vremenski slijed događaja u odnosu na jučer, danas i sutra i u odnosu na doba dana.</p> <p>Reda pravilno dane u tjednu i prepoznaje važnost organiziranosti vremena.</p> <p>B. Promjene i odnosi</p>	<p style="text-align: center;">Erfahrungs-und Lernbereich Zeit- Iskustveno područje i područje učenja vrijeme</p> <p>Kroz doživljaje i iskustva steći uvid u razumijevanje prošlosti primjereno uzrastu.</p>

	<p>PID OŠ B.1.2.</p> <p>Povezuje izmjenu dana i noći i godišnjih doba s promjenama u životu biljaka, životinja i ljudi.</p>	
2.	<p>A. Organiziranost svijeta oko nas</p> <p>PID OŠ A.2.2.</p> <p>Objašnjava važnost organiziranja i snalaženja u vremenu.</p> <p>Mjeri vrijeme satom, očitano vrijeme iskazuje riječima, procjenjuje i mjeri trajanje svakodnevnih i ostalih životnih aktivnosti.</p> <p>Uspoređuje i reda događaje koji su se dogodili tijekom sata, dana, tjedna, mjeseca i godine.</p> <p>Služi se kalendarom.</p> <p>Objašnjava organiziranost vremena u godini, navodi mjesece u godini, broj dana u pojedinim mjesecima.</p> <p>Upisuje i planira događanja u raspored i/ili vremensku crtu.</p> <p>Smješta događaje povezane s neposrednim okruženjem u prošlost, sadašnjost i budućnost.</p>	

U Tablici 6 uspoređeno je područje iskustva i učenja *Vrijeme* sa hrvatskim odgojno-obrazovnim ishodima. Područje *Vrijeme* u prvom se razredu može pronaći u konceptima *Organiziranost svijeta oko nas* i *Promjene i odnosi*. U drugom se razredu to područje spominje samo u konceptu *Organiziranost svijeta oko nas*. Uz detaljniju analizu došlo se je do zaključka kako se u području vremena učenici u Austriji i Hrvatskoj susreću sa istim sadržajima odnosno ishodima učenja. Učenici u obje države u prva dva razreda trebaju znati prikazati vremenski slijed događaja u odnosu na jučer, danas i sutra i u odnosu na doba dana, znati izvijestiti o svojim doživljajima i sjećanjima, donijeti u razred stare i nove predmete te ih opisati i usporediti, znati koristiti se satom i kalendarom, razgovarati i doživjeti povijesne građevine i ostala kulturna dijela iz neposredne blizine.

Tablica 7. Sadržajna usporedba Područja učenja i iskustva Gospodarstvo (Osnovna razina 1) s odgojno-obrazovnim ishodima u 1. i 2. razredu

	Hrvatska	Austrija
Raz.	Kurikulum	Nastavni plan za osnovnu školu (1.-2. razred)
1.		<p>Erfahrungs-und Lernbereich Wirtschaft-Iskustveno područje i područje učenja gospodarstvo</p> <p>Steći osnovno razumijevanje za opskrbljivanje</p>
2.	<p>C. Pojedinac i društvo</p> <p>PID OŠ C.2.3.</p> <p>Prepoznaje važnost različitih zanimanja i djelatnosti u mjestu.</p> <p>Povezuje djelatnosti ljudi s okolišem.</p> <p>Opisuje povezanost rada i zarade.</p> <p>Prepoznaje važnost i vrijednost svakoga zanimanja i rada.</p> <p>Razvija odgovornost prema trošenju novca i štednji.</p>	<p>Steći jednostavna znanja o poslu i zarađivanju</p>

U Tablici 7 uspoređeno je područje iskustva i učenja Gospodarstvo sa hrvatskim odgojno-obrazovnim ishodima. U austrijskom je dokumentu naglašeno kako se usvajaju sadržaji o poslu i zarađivanju. Nadalje, važno je razumjeti i opskrbljivanje. U tablici se može vidjeti kako se sadržaji vezani uz gospodarstvo, odnosno uz posao i zarađivanje ne spominju u prvom razredu, a u drugom se razredu spominju samo u konceptu *Pojedinac i društvo*. U tom dijelu izuzetno je vidljiva činjenica kako je austrijski dokument napisan vrlo sažeto te doslovno nabroja teme, dok je u hrvatskoj vidljiva potpuna razrada ishoda koji trebaju biti ostvareni. Osim cijele razrade u hrvatskom se dokumentu navode i preporuke kako te sadržaje ostvariti. Naglasak je na činjenici da su to samo preporuke te se učitelju daje potpuna autonomija pri odabiru načina, oblika i metoda rada. Hrvatski dokument naglašava iskustveno učenje, odnosno činjenicu da je važno da učenici na konkretnim primjerima upoznaju ljude različitih zanimanja. Nadalje u sadržajima 2. razreda za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda učenja stoji kako učenici trebaju razvijati stavove o poduzetništvu te spoznati vrijednost rada. U austrijskom se dokumentu ni u tom području, ali ni u ostalim područjima ne spominje razvijanje stavova i

vrijednosti. Naglasak je na promatranju te usvajanju znanja te povezivanju sa vlastitim iskustvom.

Tablica 8. Sadržajna usporedba Područja učenja i iskustva Tehnologija (Osnovna razina 1) s odgojno-obrazovnim ishodima u 1. i 2. razredu

	Hrvatska	Austrija
Raz.	Kurikulum	Nastavni plan za osnovnu školu (1.-2. razred)
1.	<p>D. Energija</p> <p>PID OŠ D.1.1.</p> <p>Opisuje uređaje iz svakodnevnoga života i njihovu svrhu.</p> <p>Prepoznaje i opisuje opasnosti koje se mogu javiti pri uporabi uređaja.</p> <p>Razvija naviku isključivanja uređaja kad se ne koristi njime, brine se o čišćenju i čuvanju svojih uređaja te je svjestan štetnosti dugotrajne i nepravilne upotrebe tehnologije.</p>	<p>Erfahrungs-und Lernbereich Technik- Iskustveno područje i područje učenja tehnologija</p> <p>Tehničke okolnosti u okruženju djeteta</p> <ul style="list-style-type: none"> - steći znanja o tehničkim činjenicama u neposrednom okruženju djeteta - ophođenje s objektima, pritom upoznati specifične oblike rada - razviti odgovorno ponašanje pri uporabi tehničke opreme <p>Energija i njeno djelovanje</p>
2.	<p>B. Promjene i odnosi</p> <p>PID OŠ B.2.1.</p> <p>Uvažava vremensko ograničenje rada s digitalnom tehnologijom.</p> <p>Prepoznaje zvučno i svjetlosno onečišćenje okoliša.</p> <p>D. Energija</p> <p>PID OŠ D.2.1.</p> <p>Prepoznaje i razlikuje različite izvore energije koji ga okružuju.</p> <p>Razlikuje oblike energije koji ga okružuju.</p> <p>Prepoznaje prijenos el. Energije do mjesta korištenja i prijenos topline s toplijeg na hladnije mjesto ili predmet.</p> <p>Prepoznaje pretvorbu električne Energije u toplinu i svjetlost.</p> <p>Objašnjava važnost energije u svakodnevnome životu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - steći osnovne spoznaje o energiji i njenom djelovanju <p>Materijali i njihova promjena</p> <ul style="list-style-type: none"> - steći znanja o materijalima i njihovoj promijeni - upoznati specifične načine rada - razviti primjereno i odgovorno ophođenje u okruženju s materijalima

	<p>Navodi različite primjere prometnih sredstava i njihovih izvora energije.</p> <p>Objašnjava načine uštede energije na koje sam može utjecati.</p> <p>Objašnjava povezanost svoga ponašanja pri korištenju energijom i njezinom uštedom.</p>	
--	--	--

U Tablici 8 uspoređeno je područje iskustva i učenja *Tehnologija* s hrvatskim odgojno-obrazovnim ishodima. To se područje posebice može usporediti i vidjeti i u prvom i u drugom razredu u konceptu *Energija*. Osim koncepta *Energija*, područje tehnologije u prvom se razredu može vidjeti u konceptu *Pojedinac i društvo*, a u drugom razredu u konceptu *Promjene i odnosi*. Osim u konceptima, područje tehnologije može se vidjeti gotovo u razradi svih ishoda gdje se spominje upotreba IKT-a. Dakle, u Austriji to je područje potpuno odijeljeno od ostalih te se ne spominje u drugim područjima. Tehnologija i upotreba tehnologije se u ostalim područjima ne spominje. Kad je riječ o hrvatskom dokumentu, vjerojatno zbog činjenice što je to dokument iz 2019., tehnologija se spominje u svakom konceptu što je izuzetno važno zbog činjenice da učenici odrastaju sa tehnologijom te im se ona pojavljuje u svim sferama života. U oba se dokumenta spominje energija, odnosno obnovljivi i neobnovljivi izvori energije, kao i štednja energije. U ovom se području spominje i pravilna upotreba različitih vrsta uređaja. U hrvatskome dokumentu, osim što se tehnologija spominje u konceptu *Energija*, kao što je već navedeno, spominje se i u svim drugim konceptima. Valja spomenuti i međupredmetnu temu *Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije* kao i međupredmetnu temu *Održivi razvoj* gdje je također naglasak na pravilnom korištenju tehnologije, ali i na štednji energije i resursa.

6.3.2 Sadržajna usporedba trećeg i četvrtog razreda u Hrvatskoj s Osnovnom razinom 2 u Austriji

Tablica 9., Tablica 10., Tablica 11., Tablica 12., Tablica 13. i Tablica 14. prikazuju sadržajnu usporedbu Područja učenja i iskustva Zajednica, Prostor, Priroda, Tehnologija, Gospodarstvo i Vrijeme iz austrijskog kurikularnog dokumenta s hrvatskim *odgojno-obrazovnim ishodima u 3. i 4. razredu*

Tablica 9. Sadržajna usporedba područja učenja i iskustva Zajednica (Osnovna razina 2) s *odgojno-obrazovnim ishodima u 3. i 4. razredu*

	Hrvatska	Austrija
Raz.	Kurikulum	Nastavni plan za osnovnu školu (3.-4. razred)
3.	<p>A. Organiziranost svijeta oko nas</p> <p>PID OŠ A.3.3.</p> <p>Opisuje organiziranost lokalne zajednice u svome zavičaju.</p> <p>B. Promjene i odnosi</p> <p>PID OŠ B.3.1.</p> <p>Odgovorno se ponaša prema sebi, drugima, svome zdravlju i zdravlju drugih osoba.</p> <p>Prepoznaje važnost okruženja za očuvanje tjelesnoga, ali i mentalnoga zdravlja.</p> <p>C. Pojedinac i društvo</p> <p>PID OŠ C.3.1.</p> <p>Raspravlja o svojoj ulozi i povezanosti sa zavičajem prema događajima, interesima i vrijednostima.</p> <p>PID OŠ C.3.2.</p> <p>Raspravlja o pravilima i dužnostima te posljedicama za njihovo nepoštivanje.</p> <p>Ispunjava dužnosti u razredu i školi.</p> <p>Istražuje odnose i ravnotežu između prava i dužnosti te uzroke i posljedice svojih postupaka u poštivanju prava drugih.</p>	<p>Erfahrungs-und Lernbereich Gemeinschaft-Iskustveno područje i područje učenja zajednica</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumjeti te zajedno sa drugima oblikovati zajednički život u školi - upoznati i oblikovati raznolikost životnih zajednica izvan škole - razumjeti sebe i druge - razviti razumijevanje za kulturnu raznolikost - upoznati javne ustanove, pravne ustanove i društvene organizacije - samostalno pronaći informacije o važnim socijalnim događajima i organizacijama - pokrenuti razmišljanja o vlastitom obrazovnom putu

	<p>Sudjeluje u različitim humanitarnim i ekološkim aktivnostima.</p> <p>Raspravlja o ljudskim pravima i pravima djece.</p> <p>Uvažava različitosti i razvija osjećaj tolerancije.</p> <p>Predlaže načine mirnoga rješavanja problema.</p> <p style="text-align: center;">PID OŠ C.3.3.</p> <p>Predlaže poboljšanje kvalitete života u školskome okružju.</p>	
4.	<p>A. Organiziranost svijeta oko nas</p> <p style="text-align: center;">PID OŠ A.4.1.</p> <p>Razlikuje životne uvjete u životnoj zajednici i povezuje ih s njezinom organiziranošću.</p> <p>B. Promjene i odnosi</p> <p style="text-align: center;">PID OŠ B.4.1.</p> <p>Odgovorno se ponaša prema sebi, drugima, svome zdravlju i zdravlju drugih osoba.</p> <p>Zna komu se i kako obratiti ako je zabrinut zbog neprimjerenih sadržaja ili ponašanja u digitalnome okružju.</p> <p>Objašnjava primjerenost postupanje prema javnoj i privatnoj imovini.</p> <p>C. Pojedinac i društvo</p> <p style="text-align: center;">PID OŠ C.4.2.</p> <p>Istražuje odnose i ravnotežu između prava i dužnosti, uzroke i posljedice postupaka.</p> <p>Raspravlja o važnosti jednakosti prava i slobode svakoga pojedinca uz poštivanje tuđih sloboda.</p> <p>Pokazuje solidarnost prema članovima zajednice.</p> <p>Raspravlja o pravima djece.</p> <p>Raspravlja o (ne)poštivanju ljudskih prava i prava djece.</p> <p>Uvažava različitosti i razvija osjećaj tolerancije.</p> <p>Predlaže načine rješavanja i sprečavanja nastanka problema.</p> <p>Štiti svoje osobne podatke te poštuje tuđe vlasništvo i privatnost.</p>	

	Promišlja o prisutnosti demokratskih vrijednosti u zajednicama kojih je dio te promiče demokratske vrijednosti u svome okruženju.	
--	---	--

U Tablici 9 uspoređeno je područje iskustva i učenja *Zajednica* na osnovnoj razini 2 sa hrvatskim odgojno-obrazovnim ishodima u 3. i 4. razredu. Područje zajednice usvaja se i u 3. i u 4. razredu u konceptima *Organiziranost svijeta oko nas, Promjene i odnosi te Pojedinač i društvo*. Hrvatski kurikulum za nastavni predmet Prirode i društva i Nastavni plan u Austriji obrađuju u istom obrazovnom razdoblju uglavnom iste teme što je vidljivo u tablici. U hrvatskom su dokumentu ti sadržaji zapisani, kao što je u ovom radu već spomenuto u obliku aktivnih glagola i aktivnosti učenika, dok je u austrijskom dokumentu sve zapisano u infinitivu s neodređenim subjektom. Hrvatski dokument uvijek spominje učenika koji zaključuje, raspravlja i povezuje. U austrijskom dokumentu nema naznaka povezivanja sadržaja iako je očito da se neki sadržaji ne mogu usvojiti bez povezivanja s prethodno stečenim znanjem. Primjerice, u hrvatskom kurikulumu stoji: „Učenik povezuje prirodno i društveno okruženje s gospodarstvom zavičaja“ (MZO, 2019). To znači kako bi se područje Zajednice trebalo u austrijskom dokumentu povezati s područjem Priroda, ali i s područjem gospodarstvo. Dakle, ovaj hrvatski ishod obuhvaća 3 područja učenja i iskustva u Austriji. Nadalje, u austrijskom se dokumentu spominju sadržaji rješavanja aktualnih sukoba u zajedničkom životu gdje je cilj naći uzrok i rješenje sukoba, što se u hrvatskom dokumentu također spominje.

Sadržaj koji se usvaja na osnovnoj razini 2 u Austriji je i razmišljanje o budućem obrazovnom putu. Unutar usvajanja ovog sadržaja prikupljaju se informacije i kontakti budućih, odnosno mogućih škola te se koriste i dani otvorenih vrata tih škola. U Hrvatskoj se ti sadržaji o budućim zanimanjima ne spominju u kontekstu informiranja o školama, programima i danima otvorenih vrata, već samo na razini zanimanja koja postoje. U takav konkretniji sadržaj informiranja o budućim školama kreće se u višim razredima osnovne škole i to na satima razrednog odjela.

Tablica 10. Sadržajna usporedba Područja učenja i iskustva Priroda (Osnovna razina 2) s odgojno-obrazovnim ishodima u 3. i 4. razredu

	Hrvatska	Austrija
Raz.	Kurikulum	Nastavni plan za osnovnu školu (3.-4. razred)
3.	<p>A.Organiziranost svijeta oko nas</p> <p>PID OŠ A.3.1.</p> <p>Opisuje osnovna obilježja živih bića.</p> <p>Razvrstava biljke iz zavičaja u skupine prema odabranome kriteriju.</p> <p>Prepoznaje obilježja životinja u svome zavičaju te ih razvrstava u skupine.</p> <p>Prepoznaje osnovne dijelove biljke i njihovu ulogu.</p> <p>Istražuje različita svojstva i stanja vode.</p> <p>Uočava i razlikuje vremenske pojave.</p> <p>Zaključuje da se tijelo sastoji od dijelova-organa i da dijelovi čine cjelinu, organizam o kojemu se treba brinuti.</p> <p>B. Promjene i odnosi</p> <p>PID OŠ B.3.1</p> <p>Odgovorno se ponaša prema sebi, drugima, svome zdravlju i zdravlju drugih osoba.</p> <p>Odgovorno se ponaša prema biljkama i životinjama u zavičaju i širem prostoru.</p> <p>Procjenjuje utjecaj čovjeka na biljke i životinje u zavičaju. opisuje djelovanje onečišćenje na zdravlje čovjeka.</p> <p>Opisuje utjecaj tehnologije na zdravlje i okoliš.</p> <p>PID OŠ B.3.2.</p> <p>Prepoznaje važnost biljaka i životinja za život ljudi i daje vlastite primjere.</p> <p>Objašnjava međuovisnost biljnoga i životinjskoga svijeta i čovjeka.</p> <p>Objašnjava povezanost staništa i uvjeta u okolišu s promjenama u biljnome i životinjskome svijetu u zavičaju.</p>	<p>Erfahrungs-und Lernbereich Natur- Iskustveno područje i područje učenja priroda</p> <p>Životni procesi i biološka i ekološka povezanost</p> <ul style="list-style-type: none"> - susret s prirodom, pritom proširiti, učvrstiti i svjesno koristiti posebne radne tehnike i vještine - razumjeti uvid o životnim procesima i o biološkoj povezanosti - steći osnovne poglede u temelje prirodne povezanosti <p>Raznolikost oblika u prirodi</p> <ul style="list-style-type: none"> - susret s prirodom, pritom proširiti i svjesno koristiti posebne oblike rada i vještine - proširiti i učvrstiti znanje o dijelovima biljaka i životinja <p>Odgovorno ponašanje prema prirodi</p> <ul style="list-style-type: none"> - steći razumijevanje o ekološkim posljedicama prouzrokovanim ljudskim ponašanjem - ponašati se ekološki prihvatljivo <p>Čovjek: Tijelo i zdravlje</p> <ul style="list-style-type: none"> - produbiti i proširiti znanja o ljudskom tijelu - prepoznati važnost zdravog načina života - prepoznati važnost aktivnog odmora, odnosno ujednačenog kretanja - upoznati osnove prve pomoći - steći elementarno znanje i pozitivan stav o ljudskoj seksualnosti

	<p>Zaključuje o uzrocima i posljedicama u procesima u prirodi npr. Truljenja, sušenja, gorenja, otapanja, miješanja i sl.</p> <p>C. Pojedinaac i društvo</p> <p>PID OŠ C.3.1.</p> <p>Raspravlja kako izgled zavičaja utječe na način života.</p> <p>Objašnjava prirodnu i društvenu raznolikost, posebnost i prepoznatljivost zavičaja koristeći se različitim izvorima.</p> <p>Imenuje i opisuje neku od zaštićenih biljnih i/ili životinjskih vrsta te predlaže načine njezina očuvanja.</p> <p>Navodi primjere i načine zaštite i očuvanja prirodne, kulturne i povijesne baštine zavičaja.</p>	
4.	<p>A. Organiziranost svijeta oko nas</p> <p>PID OŠ A.4.1.</p> <p>Istražuje organiziranost biljaka i životinja na primjeru životne zajednice.</p> <p>Razlikuje životne uvjete u životnoj zajednici i povezuje ih s njezinom orhaniziranošću.</p> <p>Istražuje ljudsko tijelo i dovodi u vezu zajedničku ulogu pojedinih dijelova tijela.</p> <p>B. Promjene i odnosi</p> <p>PID OŠ B.4.1.</p> <p>Opisuje svoj rast i razvoj i uočava promjene na sebi.</p> <p>Odgovorno se ponaša prema sebi, drugima, svome zdravlju i zdravlju drugih.</p> <p>Odgovorno se ponaša prema biljkama i životinjama u okolišu.</p> <p>Opisuje važnost odgovornoga odnosa prema prirodi radi zaštite živoga svijeta. Procjenjuje utjecaj čovjeka na biljke i životinje te njegovu ulogu u očuvanju ugroženih i zaštićenih vrsta.</p> <p>PID OŠ B.4.2.</p> <p>Istražuje životne uvjete.</p> <p>Opisuje na primjerima utjecaj životnih uvjeta na organizme.</p> <p>Opisuje životne cikluse u prirodi i kruženje vode u prirodi.</p>	

<p>Opisuje životnu zajednicu na primjeru iz neposrednoga okoliša i uspoređuje sa zajednicom iz drugoga područja. Povezuje različitost vremenskih uvjeta s raznolikošću biljnoga i životinjskoga svijeta.</p> <p>Na primjerima opisuje prilagodbe biljaka i životinja na različite uvjete života.</p> <p>D. Energija</p> <p style="text-align: center;">PID OŠ D.4.1.</p> <p>Opisuje na primjeru načine prijenosa, pretvorbe i povezanost energije u procesima rasta i razvoja živoga bića, u hranidbenim odnosima i kruženju vode u prirodi.</p> <p>Opisuje načine primjene energije koju hranom unosimo u svoj organizam. Opisuje da se zelene biljke koriste Sunčevom energijom pri čemu proizvode hranu i kisik.</p> <p>Navodi primjere hranidbenih odnosa organizama iz neposrednoga okoliša. Opisuje utjecaj različitih načina primjene energije na okoliš.</p>	
---	--

U Tablici 10 uspoređeno je područje iskustva i učenja Priroda na osnovnoj razini 2 sa hrvatskim odgojno-obrazovnim ishodima u 3. i 4. razredu. I u ovom dijelu je vidljivo povezivanje nastavnih sadržaja s različitim konceptima. Područje Prirode obuhvaća sva 4 koncepta u hrvatskom kurikulumu, što znači da se sadržaj Prirode povezuje sa svim sadržajima, može se čak i zaključiti kako je suživot s prirodom najvažnije što učenici trebaju spoznati. I u austrijskom je dokumentu vidljivo povezivanje sadržaja. U oba se dokumenta važnost pridaje zdravom načinu života, aktivnosti, štednji energije, ekološki prihvatljivom ponašanju prema prirodi, ali i prihvatljivom ponašanju prema samome sebi, odnosno ljudskome tijelu. U austrijskom se dokumentu spominje spoznavanje osnova prve pomoći čega u hrvatskom dokumentu nema. Nadalje, ljudska se seksualnost ne spominje u hrvatskom dokumentu na način na koji se spominje u austrijskom dokumentu, gdje se osim primarnih znanja o pubertetu, ljudskom razvoju spominje i ljubav te ljubavne veze. U Hrvatskoj se pod tim sadržajem uglavnom spominje sadržaj o pubertetu te se predlaže dolazak i predavanje liječnika.

Tablica 11. Sadržajna usporedba Područja učenja i iskustva Prostor (Osnovna razina 2) s odgojno-obrazovnim ishodima u 3. i 4. razredu

	Hrvatska	Austrija
Raz.	Kurikulum	Nastavni plan za osnovnu školu (3.-4. razred)
3.	<p>A. Organiziranost svijeta oko nas</p> <p>PID OŠ A.3.3.</p> <p>Imenuje strane svijeta.</p> <p>Primjenjuje pravila organizacije i označavanja prostora u izradi ili korištenju plana mjesta, čitanju geografske karte.</p> <p>Opisuje izgled zavičaja te ga uspoređuje s umanjenim prikazom.</p> <p>Opisuje prometnu povezanost zavičaja.</p> <p>B. Promjene i odnosi</p> <p>PID OŠ B.3.4.</p> <p>Snalazi se u zavičajnome prostoru prema glavnim i sporednim stranama svijeta.</p> <p>Čita i tumači plan mjesta prema tumaču znakova.</p> <p>Kreće se od točke A do točke B koristeći se planom.</p> <p>Izrađuje/prikazuje plan neposrednoga okružja različitim načinima.</p> <p>Prepoznaje utjecaj promjene stajališta i vremenskih uvjeta na obzor.</p> <p>Čita geografsku kartu.</p> <p>Prepoznaje prostorna obilježja zavičaja koja uvjetuju način života ljudi.</p> <p>C. Pojedinaac i društvo</p> <p>PID OŠ C.3.1.</p> <p>Raspravlja kako izgled zavičaja utječe na način života.</p> <p>Objašnjava prirodnu i društvenu raznolikost, posebnost i prepoznatljivost zavičaja koristeći se različitim izvorima.</p>	<p>Erfahrungs-und Lernbereich Raum- Iskustveno područje i područje učenja prostor</p> <ul style="list-style-type: none"> - orijentirati se u prostoru - provesti izviđačke i orijentacijske zadatke - upoznati i koristiti pomoćna sredstva za orijentaciju - pomoću modela predstaviti stvarnost - poznavati planove i karte kao geografske prikaze i koristiti ih kao pomoć u orijentaciji - zaključivati o prostoru, pritom steći osnovne geografske uvide i informacije

4.	<p>A.Organiziranost svijeta oko nas</p> <p>PID OŠ A.4.3.</p> <p>Opisuje organiziranost RH i istražuje njezine nacionalne simbole.</p> <p>Čita geografsku kartu RH pomoću tumača znakova, pokazuje na njemu reljefne oblike, mjesta, državne granice, navodi susjedne zemlje i sl.</p> <p>B. Promjene i odnosi</p> <p>PID OŠ B.4.4.</p> <p>Snalazi se na geografskoj karti, istražuje i uspoređuje različita prirodna obilježja krajeva RH koja uvjetuju način života toga područja.</p> <p>PID OŠ C.4.1.</p> <p>Objašnjava ulogu nacionalnih simbola/obilježja.</p> <p>Raspravlja o svojoj ulozi i povezanosti s domovinom prema događajima, interesima, vrijednostima.</p>	

U Tablici 11 uspoređeno je područje iskustva i učenja Prostor na osnovnoj razini 2 s hrvatskim odgojno-obrazovnim ishodima u 3. i 4. razredu. Područje prostora u hrvatskom je dokumentu u trećem razredu obuhvaćeno u konceptima *Organiziranost svijeta oko nas*, *Promjene i odnosu* i u konceptu *Pojedinac i društvo* dok je u četvrtom razredu taj sadržaj prikazan u konceptima *Organiziranost svijeta oko nas* te *Promjene i odnosi*. U tablici je vidljivo kako su sadržaji na području Prostor gotovo pa identični. U Hrvatskoj i u Austriji važno je da se učenici znaju samostalno orijentirati u prostoru, snalaziti se na geografskoj karti, pomoću modela prikazati stvarnost te upoznati različita pomagala za orijentaciju. Baš kao i u Hrvatskoj, u Austriji je također u trećem i četvrtom je razredu naglasak na prostornom upoznavanju domovine i zavičaja. Ipak, u Hrvatskoj je to više zastupljeno jer se u trećem razredu usvaja samo zavičaj, a u četvrtom razredu domovina, dok je u austrijskom dokumentu to međusobno povezano.

Također, u Hrvatskoj je naglasak na razvoju nacionalnog identiteta, dok se u austrijskom dokumentu to ne spominje.

Tablica 12. Sadržajna usporedba Područja učenja i iskustva Vrijeme (Osnovna razina 2) s odgojno-obrazovnim ishodima u 3. i 4. razredu

	Hrvatska	Austrija
Raz.	Kurikulum	Nastavni plan za osnovnu školu (3.-4. razred)
3.	<p>A. Organiziranost svijeta oko nas</p> <p>PID OŠ A.3.2.</p> <p>Prikazuje vremenski slijed događaja na vremenskoj crti ili lenti vremena i procjenjuje njihovu važnost.</p> <p>B. Promjene i odnosi</p> <p>PID OŠ B.3.3.</p> <p>Opisuje svoje prvo desetljeće i na vremenskoj crti ili lenti vremena prikazuje značajne događaje u svome životu. Uspoređuje prošlost i sadašnjost i predviđa promjene i odnose u budućnosti.</p> <p>Raspravlja o utjecaju događaja, osoba i promjena na sadašnji i budući život čovjeka.</p> <p>Prikazuje događaje, osobe i promjene u zavičaju tijekom prošlosti i sadašnjosti te ih predviđa u budućnosti služeći se kalendarom, vremenskom crtom, crtežom i sl., uz korištenje digitalnih interaktivnih usluga IKT-a, ovisno o uvjetima.</p>	<p>Erfahrungs-und Lernbereich Zeit- Iskustveno područje i područje učenja vrijeme</p> <ul style="list-style-type: none"> - tumačiti i zaključivati o promjenama u užoj i široj okolini u odnosu na vrijeme - steći osnovne uvide u promjene kroz specifične načine rada - kroz izabrane slike i ostale izvore iz povijesti i kulture domovine steći osnovni povijesni pregled - razviti razumijevanje budućnosti
4.	<p>B. Promjene i odnosi</p> <p>PID OŠ B.4.3.</p> <p>Istražuje o značajnim osobama i događajima u domovini, povezuje ih s kulturno – povijesnim spomenicima, smješta u vremenske okvire te pokazuje na vremenskoj crti ili lenti vremena.</p> <p>Objašnjava utjecaj istraženih događaja, osoba i promjena na sadašnji život čovjeka.</p> <p>Uspoređuje, na istraženim primjerima, odnose i promjene u prošlosti, sadašnjosti u zavičaju i /ili RH i predviđa moguće odnose i promjene u budućnosti.</p>	

U Tablici 12 uspoređeno je područje iskustva i učenja Vrijeme na osnovnoj razini 2 sa hrvatskim odgojno-obrazovnim ishodima u 3. i 4. razredu. Područje Vrijeme u hrvatskom se

dokumentu usvaja unutar koncepata Organiziranost svijeta oko nas te Promjene i odnosi. U obje države važno je da učenici shvate pojmove prošlost, sadašnjost i budućnost, da prikazuju vremenski slijed događaja na vremenskoj crti te da steknu povijesni pregled razvoja vlastite domovine i kulture. Sadržaji iz područja vremena u Hrvatskoj i u Austriji su dakle jednaki, odnosno može se zaključiti kako učenici u Hrvatskoj i u Austriji trebaju usvojiti usporedive sadržaje u istom vremenskom razdoblju.

Tablica 13. Sadržajna usporedba Područja učenja i iskustva Gospodarstvo (Osnovna razina 2) s odgojno-obrazovnim ishodima u 3. i 4. razredu

	Hrvatska	Austrija
Raz.	Kurikulum	Nastavni plan za osnovnu školu (3.-4. razred)
3.	<p>C. Pojedinaac i društvo</p> <p>PID OŠ C.3.3.</p> <p>Objašnjava važnost različitih zanimanja i djelatnosti u zavičaju . Opisuje važnost rada i povezanost sa zaradom i zadovoljavanjem osnovnih životnih potreba.</p> <p>Navodi prednosti i nedostatke zavičajnoga okružja i povezuje ih s gospodarskim mogućnostima.</p> <p>Opisuje i predlaže načine gospodarskog razvoja mjesta.</p> <p>Opisuje na primjerima poduzetnost i inovativnost.</p> <p>Razvija poduzetnički duh.</p> <p>Predlaže načine odgovornoga trošenja novca i načine štednje.</p> <p>Predlaže načine poboljšavanja kvalitete života u školskom okružju.</p>	<p>Erfahrungs-und Lernbereich Wirtschaft - Iskustveno područje i područje učenja gospodarstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> - produbiti i proširiti razumijevanje za područje opskrbe - steći znanja o poslu, zanimanju i novcu - uvid u gospodarsku povezanost i prema tome vlastito odgovorno ponašanje
4.	<p>C. Pojedinaac i društvo</p> <p>PID OŠ C.4.3</p> <p>Opisuje povezanost prirodnoga i društvenoga okružja s gospodarskim djelatnostima u RH. Objasnjava ulogu i utjecaj prirodnoga i društvenoga okružja na gospodarstvo RH. Prepoznaje važnost različitih zanimanja i djelatnosti i njihov utjecaj na gospodarstvo RH. Objasnjava važnost poduzetnosti i inovativnosti za razvoj zajednice i uključuje u aktivnosti koje ih promiču. Objasnjava i navodi primjere važnosti i vrijednosti rada za razvoj pojednica i zajednice. Predlaže načine poboljšanja kvalitete života u zajednici.</p>	

U Tablici 13 uspoređeno je područje iskustva i učenja Gospodarstvo na osnovnoj razini 2 sa hrvatskim odgojno-obrazovnim ishodima u 3. i 4. razredu. Područje gospodarstva se u hrvatskom dokumentu može pronaći unutar koncepta Pojedinaac i društvo, gdje se gospodarstvo uglavnom povezuje s prirodno-zemljopisnim uvjetima zavičaja, u trećem razredu i s domovinom u četvrtom razredu. U austrijskom se dokumentu gospodarstvo ne povezuje s domovinom ili zavičajem, već je tu općenito riječ o opskrbi, zarađivanju, novcu i odgovornom ponašanju, kao i zanimanjima te posebnim kvalifikacijama potrebnima za određeno zanimanje. Valja spomenuti kako se u austrijskom dokumentu spominje da učenici trebaju spoznati gospodarsko značenje organizacije slobodnog vremena, što u Hrvatskoj primjerice nije slučaj.

Tablica 14. Sadržajna usporedba Područja učenja i iskustva Tehnologija (Osnovna razina 2) s odgojno-obrazovnim ishodima u 3. i 4. razredu

	Hrvatska	Austrija
Raz.	Kurikulum	Nastavni plan za osnovnu školu (3.-4. razred)
3.	<p>D. Energija</p> <p>PID OŠ D.3.1</p> <p>Prepoznaje načine korištenja energije u svome okolišu. Navodi primjere prijenosa električne energije i topline. Opisuje načine kako se gubitci topline mogu bitno smanjiti.</p> <p>Opisuje pretvorbu energije s jednog oblika u drugi na primjeru.</p> <p>Otkriva kako pojedini izvori i oblici energije utječu na okoliš.</p> <p>Opisuje načine primjene energije u zavičaju. Povezuje prirodna obilježja zavičaja s mogućnostima upotrebe obnovljivih izvora energije.</p>	<p>Erfahrungs-und Lernbereich Technik - Iskustveno područje i područje učenja tehnologija</p> <p>Tehnološke činjenice u okolini djeteta</p> <ul style="list-style-type: none"> - steći znanja o tehničkim činjenicama u okolini djeteta <p>Provoditi specifične načine rada, eksperimentirati</p> <ul style="list-style-type: none"> - produbiti primjereno i odgovorno ponašanje kod uporabe tehnologije <p>Snage i djelovanje snage</p> <ul style="list-style-type: none"> - steći znanja o snazi i njenom djelovanju <p>Upotrebljavati specifične tehnike rada</p> <p>Materijali i njihove promijene</p> <ul style="list-style-type: none"> - steći znanja o materijalima i njihovoj promijeni <p>Upotrebljavati specifične načine rada:</p> <ul style="list-style-type: none"> - primjereno i odgovorno se ponašati u rukovanju sa materijalima
4.	<p>D. Energija</p> <p>PID OŠ D.4.1.</p> <p>Prepoznaje povezanost energije s promjenama stanja tvari i procesima.</p> <p>Opisuje utjecaj energije na život i rad ljudi i društva te istražuje kako se nekad živjelo s obzirom na izvore energije i povezuje to s važnim izumima tijekom povijesti.</p>	

U Tablici 14 uspoređeno je područje iskustva i učenja Tehnologija na osnovnoj razini 2 sa hrvatskim odgojno-obrazovnim ishodima u 3. i 4. razredu. Područje tehnologije se u hrvatskim konceptima može pronaći u konceptu energija. Oba dokumenta veliku pozornost pridaju štednji resursa, odnosno energije te odgovornom ponašanju s tehnologijom. U austrijskom se dokumentu spominju različiti materijali čega u hrvatskom dokumentu nema. Nadalje valja spomenuti kako se zapravo tehnologija u hrvatskom dokumentu spominje u svim konceptima u svim razredima jer je naglasak kurikularne reforme u Hrvatskoj na primjeni informacijsko-komunikacijske tehnologije u nastavi.

6.4 Satnica nastave prirodoslovlja u Hrvatskoj i Austriji

Tablica 15. Tjedni broj sati Prirode i društva 1.-4. razreda u Hrvatskoj i Austriji

	1. razred	2. razred	3. razred	4. razred
Hrvatska	2	2	2	3
Austrija	3	3	3	3

U Tablici 15 prikazan je tjedni broj sati nastavnog predmeta Priroda i društvo u Hrvatskoj te srodnog predmeta Sachunterricht u Republici Austriji. U predmetnom kurikulumu za nastavu Prirode i društva na početku svakog razreda jasno je propisan broj sati tog predmeta godišnje. U austrijskom kurikularnom dokumentu to nije naznačeno, već se broj sati nalazi u drugom dokumentu koji propisuje broj sati za sve obavezne predmete, ali na tjednoj razini. Dakle, satnica predmeta u Hrvatskoj propisana je unutar jednog dokumenta, predmetnog kurikulumu, na godišnjoj razini, dok je u Austriji satnica za nastavu Prirodoslovlja propisana u dokumentu gdje su propisane satnice za sve ostale obavezne predmete u primarnom obrazovanju i to na tjednoj razini. Prema hrvatskom nacionalnom kurikulumu učenici u prva tri razreda imaju 70 sati godišnje nastave Prirode i društva, kada se to preračuna u tjedne, dobije se broj od dva sata tjedno. U četvrtom se razredu broj sati godišnje povećava na 105 sati godišnje, što predstavlja 3 sata tjedno. U Republici Austriji učenici u sva četiri razreda primarnog obrazovanja pohađaju nastavu Prirodoslovlja 105 sati godišnje, odnosno 3 sata u 5 radnih dana. Austrijski učenici u prva tri razreda nastavu prirodoslovlja slušaju jedan sat u

tjednu više, što na godišnjoj razini predstavlja 35 sati više. U četvrtom razredu satnica je izjednačena. Prema navedenim podacima može se zaključiti kako hrvatski učenici u primarnom obrazovanju slušaju 105 sati nastave Prirode i društva manje nego njihovi susjedi u Austriji. Tih 105 sati može se usporediti s činjenicom da je to broj sati hrvatskih učenika u četvrtom razredu, pa valja spomenuti i činjenicu kako je učenicima u Hrvatskoj potrebna jedna cijela školska godina kako bi dosegli broj sati nastave Prirode i društva broju sati koju imaju njihovi susjedi u Austriji. Prije predmetnog kurikuluma za Prirodu i društvo u Hrvatskoj je na snazi bio Nastavni plan i program za osnovnu školu. Nastavni plan i program na snazi je od 2006. godine, dok je 2019. donesen u sklopu kurikularne reforme Predmetni kurikulum. Valja naglasiti da se kurikularnom reformom satnica nastave Prirode i društva nije promijenila, iako su se povećali zahtjevi. Hrvatski će učenici, ipak, zbog premale satnice nastave prirode i društva biti zakinuti dijelom uporabe IKT-a, dijelom istraživačkog učenja upravo zbog premalog broja sati Prirode i društva koji se trebao povećati kurikularnom reformom.

7. Zaključak

Nastavni predmet Priroda i društvo izuzetno je važan za osnovnoškolsko školovanje i u Hrvatskoj i u Austriji. Prije svega, važan je zbog činjenice da poučava učenika da se nosi sa svojom svakodnevicom, odnosno da primjenjuje znanja naučena u školi u svakodnevnom životu. Cilj ovog rada bio je usporediti austrijski i hrvatski kurikularni dokument za nastavni predmet Priroda i društvo. Istraživanje se sastojalo od 5 hipoteza. 3 hipoteze su potvrđene, a dvije su odbačene. Hipoteze koje su odbačene jesu: „Priroda i društvo kao nastavni predmet u Republici Hrvatskoj i Republici Austriji ne razlikuju se značajno po strukturi nastavnog plana i programa odnosno, predmetnog kurikuluma“ i „Priroda i društvo kao nastavni predmet u Republici Hrvatskoj i Republici Austriji ne razlikuju se značajno po broju nastavnih sati“. Razlike u kurikularnim dokumentima vidljive su već u vanjskom izgledu dokumenta, kao i u broju stranica, ali i u sadržajnim i strukturalnim odrednicama. Satnica nastavnog predmeta također je drugačija. U Hrvatskoj je predmetni kurikulum podijeljen na razrede od prvog do četvrtog. Za svaki razred zasebno su navedeni odgojno-obrazovni ishodi, razrada ishoda i sadržaji, dok je Lehrplan u Austriji podijeljen na dva dijela: Grundstufe 1 i Grundstufe 2 (osnovni stupanj 1 i osnovni stupanj 2). Nadalje, austrijski se dokument dijeli na 6 područja učenja i iskustva, dok se hrvatski dokument dijeli na 4 koncepta. Kada je riječ o leksiku ova dva dokumenta, valja reći kako je hrvatski dokument, što se tiče odgojno-obrazovnih ciljeva, u potpunosti orijentiran na ono što učenici trebaju, dok je austrijski dokument orijentiran na ono što nastava „Sachunterricht“ treba. Uspoređujući dva aktualna kurikularna dokumenta, Kurikulum za nastavni predmet Prirode i društva i austrijski Nastavni plan za nastavni predmet „Sachunterricht“, može se zaključiti kako su sadržaji i ishodi učenja koji su navedeni uglavnom slični, iako nisu podijeljeni na iste sadržajne odrednice. Nadalje, valja reći da se neki sadržaj koji se spominje u austrijskom dokumentu, u hrvatskom ne spominje i to je uglavnom sadržaj koji se u Hrvatskoj spominje na satima materinjeg jezika ili na satu razrednog odijela, primjerice u okviru međupredmetne teme Građanskog odgoja i obrazovanja. Hrvatski predmetni kurikulum detaljniji je i opširniji od Nastavnog plana u Austriji, povezuje ishode učenja puno izraženije, nego li što je to u austrijskom dokumentu te u mnoge ishode učenja uvrštava primjenu informacijsko – komunikacijske tehnologije što je danas vrlo važno jer je to svakodnevica, odnosno sadašnjost, ali i budućnost učenika te smatram da bi to bilo korisno uključiti i u austrijski kurikulum. U hrvatskom Kurikulumu za nastavni predmet PID nalaze se smjernice za vrednovanje usvojenosti odgojno -obrazovnih ishoda, dok se u austrijskom dokumentu vrednovanje uopće ne spominje. Prednost austrijskog nastavnog plana i programa očituje se u većoj nastavnoj satnici za nastavni predmet Prirode i društva. S obzirom da takvo

istraživanje do sada nije provedeno u Hrvatskoj na razini usporedbe najnovijeg hrvatskog kurikulumu s austrijskim Nastavnim planom, ova studija je donijela korisne informacije i znanja koja možemo implementirati u daljnji razvoj i poboljšanje hrvatskog obveznog obrazovanja, prije svega poboljšanje nastave prirode i društva, odnosno uvođenje veće satnice Prirode i društva u nacionalni kurikulum.

8. Literatura

- Bežen, A. (2008). Metodika – znanost o poučavanju nastavnog predmeta. Zagreb: Profil, Učiteljski fakultet.
- Boras, M. (2009). Suvremeni pristupi nastavi prirode i društva. *Život i škola*, br. 21 (1/2009.), god. 57., str. 40-49.
- Boras, M. (2010). Komparativna analiza nastavnih planova i programa predmeta prirode i društva u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji. *Napredak* 151 (1/2010), str. 85 – 105.
- Borić, E., Zečević, M., Hus, V., Jančić Hegediš, P. (2019). Uloga domaćih zadaća u Prirodi i društvu u Hrvatskoj i Sloveniji. Maribor: University of Maribor, Faculty of Education
- Bundesministerium Bildung, Wissenschaft und Forschung. (2011). Sachunterricht. Preuzeto 1.3.2020.: file:///C:/Users/MARTIN~1/AppData/Local/Temp/lp_vs_7_su_14051.pdf
- Bundesministerium Bildung, Wissenschaft und Forschung. (2011). Gesamtstundenzahl und Stundenausmaß. Preuzeto 25.4.2020.: file:///C:/Users/MARTIN~1/AppData/Local/Temp/lp_vs_vierter_teil_14042.pdf
- De Zan, I. (2005). Metodika nastave prirode i društva. Zagreb: Školska knjiga
- Jacobs, H. H. (2007). Interdisciplinarni Curriculum. Preuzeto 1.2.2020.: <https://www.hnet.org/announce/show.cgi>
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2019). Kurikulum za nastavni predmet prirode i društvo za osnovne škole u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine* 7/2019. Preuzeto 1.3.2020.: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_147.html
- Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa. (2006). Nastavni plan i program za osnovnu školu. Zagreb
- Pandurić, S. (2014). Usporedba praktičnih radova nastave Prirode i društva u Hrvatskoj i Sloveniji. Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Osijek
- Romštajn-Burchards, Š., Bogut, I., Popović, Ž., Jurčević Agić, I. (2016). Usporedba ishoda učenja za nastavu prirode I društva u nacionalnim kurikulumima Republike Hrvatske i Savezne Republike Njemačke (pokrajine Nordrhein – Westfallen). U Radeka, I., Vican, D., Petani, R., Miočić, M. Održivi razvoj i odgojno-obrazovni sustav Hrvatske. (str. 183-192). Mjesto izdavanja: Zadar.

Tkalec Verčić, Ana i dr. (2010). Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. Zagreb: M.E.P.

Izjava o samostalnoj izradi diplomskog rada

Ja, Martina Turibak, izjavljujem da sam ovaj rad, Usporedba kurikularnih dokumenata za nastavni predmet Prirode i društva u Republici Hrvatskoj i Republici Austriji, izradila samostalno uz potrebne konzultacije, savjete i uporabu navedene literature.

Potpis:
